

İSRAİL'İN AFRİKA SİYASETİ

İzolasyondan “Normalleşme”ye

OCAK 2022

Dr. SERHAT ORAKÇI

İsrail'in Afrika Siyaseti
İzolasyondan "Normalleşme"ye

Rapor 153
Afrika
Ocak 2022

Hazırlayan

Dr. Serhat Orakçı

Genel Yayın Yönetmeni

Dr. Ahmet Emin Dağ

Editör

Ümmühan Özkan

Web Editörü

Melik Yasin İpek

Referans için: Orakçı, Serhat.

İsrail'in Afrika Siyaseti: İzolasyondan
"Normalleşme"ye, İNSAMER Rapor 153.
Ocak 2022.

Bu yazının içeriği ile ilgili bütün
sorumluluk müellifine aittir.

©İNSAMER 2022

Bu yayının bütün hakları mahfuzdur.
Sadece kaynak gösterilerek alıntı
yapılabilir.

Nuhun Gemisi

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Nurgül Ersoy

Baskı: Pelikan Basım

Ulubatlı Hasan Caddesi No.2

H D Blok No.19

Başakşehir – İstanbul

İNSAMER
İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية والاجتماعية

İNSAMER, İHH İnsani Yardım Vakfı'nın araştırma merkezidir.

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
Afrika Kıtasında Yahudi Diasporası	3
Soğuk Savaş Döneminde Afrika Kıtasında Siyasi Siyonizm	6
Yom Kippur Savaşı (1973) ve İsrail'in Afrika'da İzolasyonu	13
Musa ve Tahta Bacak Operasyonları	16
İrkçi Apartheid Güney Afrika'sıyla İsrail Stratejik İş Birliği	17
Soğuk Savaş Sonrası Dönemde İsrail-Afrika İlişkileri	19
Afrika Kıtasına Dönüş ve İlişkileri Yeniden Yapılandırma Arayışı	20
Netanyahu Döneminde Afrika Ülkeleriyle İlişkiler	22
Gerçekleşmeyen Bir Hayal: İsrail-Afrika Zirvesi	24
Afrika Birliği'nde Gözlemci Statüsü	27
Kızıldeniz Jeostratejisi ve Güvenlik	28
Afrika Ülkeleriyle Askerî ve İstihbarat Alanlarında İş Birliği	29
İsrail-Afrika Ticari İlişkileri	31
Afrika Kıtasında Üçüncü Ülkelerle İş Birliği Yaklaşımı	33
Afrika Kıtası'nda Anti-Siyonist Cephe	35
İsrail'in Afrikalı Göçmen Krizi	39
Sonuç	41
Sonnotlar	44

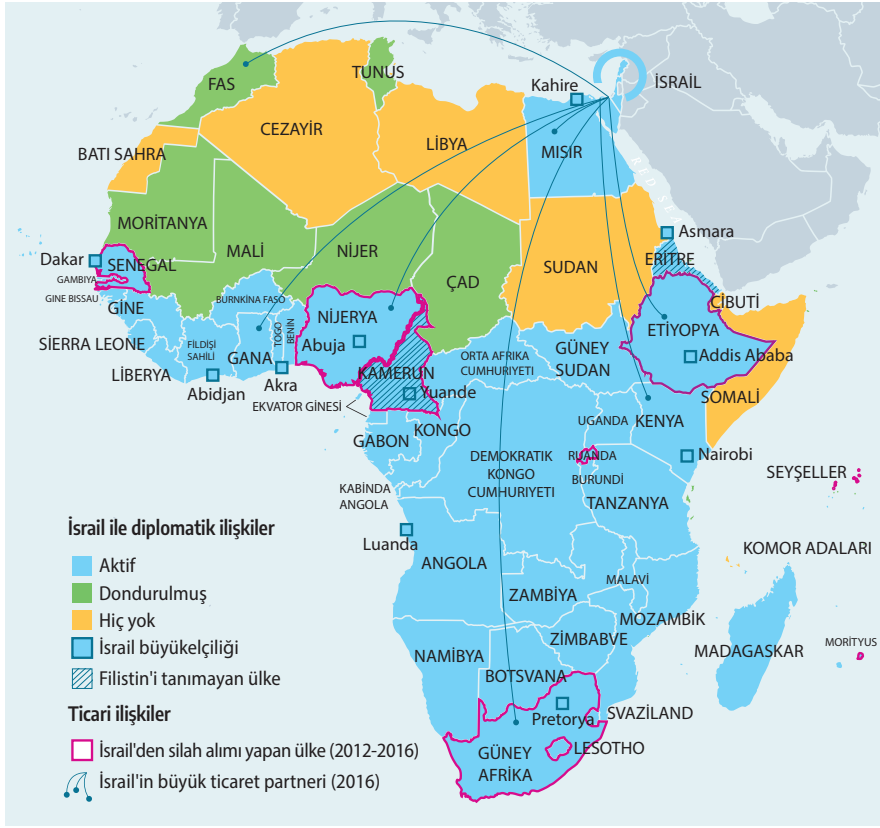
GİRİŞ

Bu araştırma raporu, Yahudiliğin Afrika kıtasındaki serencamından ziyade, Ortadoğu’da 1948’de Siyonist bir bilinçle kurulan işgal devleti İsrail’in o tarihten itibaren Afrika’ya yönelik izlediği siyaseti ve son yıllarda bu siyaseti şekillendiren etkenleri literatür üzerinden ele almayı amaçlamaktadır.

Çin, ABD, Fransa, İngiltere, Rusya ve Türkiye gibi aktörlerin Afrika ülkelerine yönelik politikaları ve periyodik olarak düzenledikleri zirveler son yıllarda giderek daha fazla önem kazanırken ölçeği daha sınırlı İsrail gibi başka aktörlerin de Afrika kıtasına olan ilgilerinin aynı şekilde arttığı ve kıta ülkeleriyle etkileşime girdikleri görülmektedir. İsrail’in 2015 yılından sonra Afrika’ya artan ilgisi, doğurduğu sonuçlar itibarıyla şimdiden dikkat çekicidir ve ayrıca değerlendirilmeyi hak etmektedir. Ortadoğu’da ABD sponsorluğunda “İsrail ile normalleşme” iddiasıyla yürütülen süreç, bir yönüyle Afrika kıtasıyla da ilgili hâle gelmiştir.

Bu sürece dâhil olan Sudan ve Fas gibi aktörler her ne kadar Arap Birliği üyesi ülkeler olsalar da aynı zamanda Afrika Birliği’ne de üyedirler.

Ne var ki İsrail’in Afrika politikasını sadece “normalleşme” arayışı olarak görmenin büyük bir eksiklik doğuracağı da açıktır. Bu açılım esasında 1973 Yom Kippur Savaşı sonrası yaşanan kopuşu telafi etmeyi ve nihai evrede Afrika ülkelerini İsrail’in tezlerine şartsız koşulsuz destek verir hâle getirmeyi amaçlamaktadır. ABD, Almanya, İngiltere ve Fransa gibi Afrika kıtasında etkili olan ve gelecekte de bu etkiyi sürdürmeye çalışan aktörlerin de destek verdiği bu açılım programı, henüz başlangıç evresinde olsa da şimdiden birtakım somut sonuçlar doğurmaya başlamıştır. Bu minvalde örneğin İsrail güvelik güçlerinin Gazze’yi bombaladığı günlerde az sayıda ülke ABD tarafından desteklenen İsrail’i kınarken Afrika kıtasında devletler nazarında Güney Afrika Cumhuriyeti dışında büyük bir sessizliğin olması dikkat çekmiştir. Oysa

Kaynak: *Le Monde Diplomatique*, <https://mondediplo.com/maps/israel-africa>

tam tersine, tarihlerinde benzer insanlık dışı işgal ve zulümler yaşamış, sömürgecilik tecrübesinden geçmiş Afrika ülkelerinin İsrail'in *apartheid* sistemine karşı en büyük tepkiyi gösteren bloğu oluşturması beklenirken işin realitesi başka bir yönde seyretmektedir. Peki bu sessizlik Afrika ülkelerinin sadece kendi iç gündemleriyle meşgul olmaları ya da ABD ve İsrail gibi güçlerden çekinmeleri gibi nedenlerle izah edilebilir mi?

Bu araştırma raporu, Yahudiliğin Afrika kıtasındaki serencamından ziyade, Ortadoğu'da 1948'de Siyonist bir bilinçle kurulan işgal devleti İsrail'in o tarihten itibaren Afrika'ya yönelik izlediği siyaseti

ve son yıllarda bu siyaseti şekillendiren etkenleri literatür üzerinden ele almayı amaçlamaktadır. İsrail'in "Afrika açılımı" esasında çeşitli lobi, cemiyyet, sivil toplum ve devletin destek verdiği 9-10 milyon nüfuslu bir ülkenin bazı kurumlarıyla 1,3 milyar nüfusa sahip dev bir kıtaya yönelişini ifade etmektedir. Bu nedenle konu hem oldukça ilgi çekicidir hem de dikkatle incelenmeyi hak etmektedir. Bu bağlam üzerine hazırlanan rapor, 1950 sonrası itibarıyla değişik evrelerde

* *Apartheid*: Güney Afrika'da ortaya çıkan bu kavram, kurumsallaşmış ayrımcı toplum düzenine işaret etmektedir. Toplumu beyazdan siyaha doğru üst-alt ilişkisi şeklinde ırksal hiyerarşi üzerinden yapılandırılan bu sistem, Güney Afrika'da 1948 yılından 1990'lara kadar devam etmiştir. Toplumun siyahi alt kesimleri temel insani haklardan mahrum kılarken gücü elinde bulunduran beyaz üst sınıf zenginlik ve refah içinde yaşamıştır. Günümüzde İsrail'in işgal ettiği topraklarda uygulamaya soktuğu ayrılıkçı birçok politika da *apartheid* anlayışı ile büyük bir paralellik göstermektedir.

İsrail-Afrika ilişkilerine odaklanmayı ve yukarıda belirtildiği gibi bu siyaseti şekillendiren temel beklentileri ve yaklaşımları ele almayı amaçlamaktadır. Bu minvalde rapor, kronolojik olarak 1950’li yıllarda başlayan İsrail’in Afrika kıtasına yönelik siyasetinin -1973 yılında yaşanan kopuşa ve Soğuk Savaş’ın bitimiyle

İsrail’in Afrika kıtasına yeniden dönüş çabalarına odaklanarak- ne tür sonuç ve komplikasyonları olabileceğini analiz etmeyi hedeflemektedir; dolayısıyla 1948’den önce Afrika kıtasında oluşmaya başlayan Yahudi diasporasından itibaren 1948’den sonra İsrail’in başlattığı Afrika açılımının serencamını ele almaktadır.

AFRIKA KITASINDA YAHUDİ DİASPORASI

İsrail’in Filistin topraklarında yasa dışı yollardan kuruluşu öncesinde dikkate değer hususlardan biri, Avrupa’da yaşayan Yahudiler için yeni yurt olarak Uganda ve günümüz Kenya topraklarının bir bölümünün önerilmesinin gündeme gelişidir. Roger Garaudy *Siyonizm Dosyası* kitabında dikkat çekici bir deta-

ya yer vererek siyasi Siyonizm’in hareket noktasının sömürgecilik tasarımlarından ilham aldığına parmak basmakta ve Theodore Herzl’in Afrika kıtasının güneyinde geniş arazilerde sömürge faaliyetlerine iştirak eden Cecil Rhodes’e akıl danıştığını ve Yahudiler için Mozambik, Belçika Kongosu ve Uganda gibi yerler-

Avrupa'daki bazı Yahudi gruplar gerek antisemitizm gerekse 1935-1943 arasında yaşanan Nazi zulmü dolayısıyla Afrika topraklarına göç ederek yerleşmeye başlamıştır.

de imtiyazlar elde etmeye çalıştığını yaz-
zar.¹ Bu düşünce doğrultusunda 1903'te
Yahudi yerleşimi için ilk olarak "Uganda
Planı" ortaya atılmıştır. Şayet 1905 yılın-
da düzenlenen 7. Siyonist Kongresi'nde
bu plan Yahudilerce kabul edilmiş ol-
saydı, bugün İsrail sorunu muhakkak
ki Ortadoğu'da değil Afrika kıtasının
göbeğinde bir kriz alanı olacaktı.

O dönemde Avrupa'daki Yahudi toplu-
luklarını Afrika'nın bağrına gelişigüzel
yollamak Herzl ve İngiliz sömürge oto-
ritesince uygulanabilir pratik bir çözüm

gibi görünmüş olsa da kaderin bir cilvesi
olarak İsrail Afrika kıtasının bağrın-
da kurulmamıştır. Ancak bu öneriden
sonra Avrupa'daki bazı Yahudi gruplar
gerek antisemitizm gerekse 1935-1943
arasında yaşanan Nazi zulmü dolayısıyla
Afrika topraklarına göç ederek yerleş-
meye başlamıştır. Ne var ki Yahudilerin
Afrika topraklarını yurt edinişlerini sa-
dece yakın dönemin siyasi etkilerinin
bir sonucu olmakla sınırlı tutmak da
doğru değildir. Bilindiği gibi Afrika kı-
tasının Ortadoğu coğrafyasıyla komşu
ve etkileşim içinde olması nedeniyle
Ortadoğu'da neşet eden semavi dinler
çok hızlı bir şekilde Afrika kıtasıyla te-
mas etmiştir. Bu durum Hristiyanlık ve
İslamiyet için olduğu kadar Yahudilik
için de geçerlidir.

Tarihte pek çok kereler sürgün ve da-
ğılmaya maruz kalan İsrailoğulları
için Afrika kıtası zaman zaman sı-
ğınak olmuştur. Ortadoğu'dan göç
eden Yahudiler erken dönemlerde
Habeşistan'a, sonraki yüzyıllarda ise
İspanyol engizisyonundan kaçarak
Kuzey Afrika topraklarına mikro grup-
lar hâlinde yerleşmiştir. Bu minvalde
özellikle Fas, Cezayir ve Tunus'a sığınan
Yahudiler günümüze kadar varlıklarını
devam ettirmiştir. Kuzey Afrika'ya
yerleşen Yahudilerin bazıları örf, âdet
ve geleneklerini sıkı sıkı takip ederken
bazıları zamanla yerelleşerek asimile ol-

muş bazıları da Kuzey Afrika hattından güneye inmiştir.

Yahudilerin Afrika kıtasıyla temasının pek bilinmeyen diğer bir yüzü, köle ticaretinin hız kazandığı 16. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmıştır. Avrupa şehirlerinde yaşayan sermaye sahibi Yahudi tüccarlar köle ticaretine katılarak ya transatlantik gemi ticaretinde finansörlük yapmış ya da sömürge kurumlarında idari görevlerde yer almıştır. Sömürge faaliyetlerinin hız kazanmasıyla Avrupalı yerleşimcilerin Afrika kıtasındaki şehirlere akını başlamış, bu süreçte Avrupa'daki bazı Yahudiler de kıtadaki kolonilere yerleşmiştir. Bu minvalde bazı uzmanlara göre Angola ve Gine gibi ülkelerde yaşamış/yaşayan Yahudi toplulukların varlığı, Yahudilerin sömürge faaliyetlerine ve köle ticaretine aktif olarak katıldıklarını göstermektedir.

1920 yılından sonra kurulan Haganah, Irgun ve Lehi gibi paramiliter Yahudi terör çeteleri de zaman zaman gerçekleştirdikleri terör eylemleri dolayısıyla henüz sömürge altında bulunan ve İngiliz, Fransız etkisinin güçlü olduğu Afrika topraklarına sızmışlardır. 1940'lı yılların ortalarına doğru İngiliz idarecilerin Irgun ve Lehi teröristlerinin bazılarını Eritre, Sudan ve Kenya gibi ülkelerde bulunan kamplara transfer ettikleri bilinmektedir.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise Avrupa'da karşılaştıkları antisemitizm ve pogrom nedeniyle Yahudilerin Afrika topraklarına yerleşimleri farklı tarihlerde dalgalar hâlinde olmuştur. Bu toplulukların en geniş bugün Güney Afrika'da

yaşamaya devam emektedir. 19. yüzyılda Litvanya ve Letonya'da maruz kaldıkları pogrom nedeniyle Güney Afrika'ya gelen Yahudi sayısı, ülkede altın ve elmas madenlerinin keşfedilmeye başlamasıyla özellikle Johannesburg etrafında yoğunlaşmıştır.² Gideon Shimoni'nin verdiği rakamlara göre 1880'lerde bölgeye İngiltere'den 4.000 kadar Yahudi gelmiştir. Bu ilk dalgadan sonra 1880-1910 arasında Doğu Avrupa ülkelerinden yaklaşık 40.000 Yahudi'nin Güney Afrika'ya geldiği, bunu da 1948'e kadar çoğunluğu Litvanyalı 30.000 Yahudi'nin izlediği belirtilmektedir.³

Afrika kıtası 20. yüzyılda Nazi soykırımından kaçan Yahudilerin başlıca sığınaklarından biri olurken Güney Afrika'ya yerleşen Yahudiler (her konuda olduğu gibi bazı istisna isimler hariç) burada ilginç bir şekilde Nazi zihniyetinden farksız olan ırkçı apartheid rejimine destek vermeye başlamışlardır. Apartheid rejiminin beyazlara sağladığı ayrıcalıklı haklardan faydalanan Yahudiler, kısa sürede Güney Afrika'nın kilit sektörlerinde üst düzey konumlar elde ederek finans, madencilik, akademi ve medya gibi alanlarda dikkat çekici bir servete hükmetmeye ve İsrail'deki Siyonist projeye maddi kaynak aktarmaya başlamışlardır.

Buraya kadar aktarılanlardan anlaşılacağı üzere, 1948 yılından önce Afrika kıtasının değişik bölgelerinde farklı motivasyonlarla kıtaya gelmiş mikro ölçekli çok sayıda Yahudi topluluğu vardır. 1948 yılında İsrail'in kuruluşunun ilan edilişinden sonra İsrail'e yerleşenler olduğu gibi kıtada kalmaya devam

edenler de olmuştur. Kesin rakamlar bilinmemekle birlikte 1960'lı yıllarda kıtadaki Yahudi azınlığın sayısı 501.680 olarak verilmektedir; lakin bu rakamı zikreden İmadüddin Halil gerçek sayının

daha fazla olduğuna inanmaktadır.⁵ Bu bağlamda Fas, Cezayir, Tunus, Güney Afrika ve Etiyopyadaki Yahudi cemaatleri sayıca dikkat çeken gruplar olarak zikredilebilir.

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE AFRİKA KITASINDA SİYASİ SİYONİZM

1948 yılında ilan edilen İsrail'in kendisine coğrafi yakınlığı ve Kızıldeniz üzerinden Mısır, Sudan, Eritre ve Cibuti ile deniz komşusu olması bakımından Afrika kıtasına kayıtsız kalması mümkün değildir. Bu minvalde başta Mısır ve Kuzey Afrika, Nil Havzası ve Afrika Boynuzu İsrail'in tarihî ve coğrafi gerekçelerle Afrika kıtasında ilgi duyduğu bölgelerin başında gelmektedir. Ancak İsrail'in Afrika kıtasına olan ilgisi sadece bu bölgelerle sınırlı kalmamış, Filistin topraklarında yasa dışı yollardan kuruluşunu takip eden yıllarda siyasal Siyonist zihniyet gerek meşruiyet kazanmak gerekse Müslüman dünyada İsrail'e karşı oluşan tepkileri dağıtmak adına ilgi alanını genişletmiştir. Bu amaçla da özellikle Sahra-altı Afrika'da yeni bağımsızlık kazanan ülkeleri yanına çekme stratejisi uygulamaya başlamıştır. Levey'e göre 1950'lerden itibaren bağımsızlık kazanan Afrika ülkelerinin varlığı, İsrail'in yaşadığı dışlanmayı kırmak için iyi bir diplomatik fırsat olarak belirmiştir.⁵ Bu bağlamda 1950'li yıllardan itibaren siyasal Siyonist kanadın İsrail adına Afrika kıtasında kurmaya ve geliştirmeye çalıştığı ilişkiler ağına yakından bakmak yerinde olacaktır.

1950'li yılların başlarında İsrail makamları ile Güney Afrika'daki ırk ayrımcılığına dayalı apartheid rejimi yetkilileri arasında sıcak ilişkiler gelişmeye başlamış ve bu yakınlık daha sonraki evrelerde iki taraf arasında silah ve nükleer anlaşmaları içeren stratejik bir ortaklığa dönüşmüştür. İsrail ile ırkçı apartheid rejimi arasında çok yönlü ilişkiler kurulmasında ve bu ilişkilerin güçlendirilmesinde Güney Afrika'da yaşayan Yahudilerin ve 1898'de kurulan Güney Afrika Siyonist Federasyonu gibi kurumların teşvik ve destekleri son derece etkili olmuştur. Ülkedeki beyaz olmayanlara karşı elde ettikleri ayrıcalıklı konumlarını korumak isteyen Yahudiler, bir taraftan apartheid rejimine arka çıkarken diğer taraftan da İsrail'i Güney Afrika'nın en güvenilir partneri hâline getirmek için çaba sarf etmiştir. Bu minvalde 1953 yılında Güney Afrika Başbakanı Daniel Francois Malan, İsrail'i ziyaret eden ilk isimlerden biri olmuştur. Kaderin ilginç bir cilvesidir ki, 1963 yılında Güney Afrika'da görülen meşhur *Rivonia Davası*'nın savcısı olan ülkenin ilk Yahudi avukatı Percy Yutar, ülkede özgürlük mücadelesinin sembol ismi hâline gelen Nelson Mandela ve davadaki diğer sanıkları ömür boyu hapse

İsrail-Arap ilişkilerinin giderek gerginleştiği bir ortamda Gana'ya yönelen İsrail, 1958 yılında yeni bağımsızlık kazanan Gana ile ticaret anlaşması imzalayarak ülkenin başkenti Akra'da ilk elçiliğini açmıştır.

mahkûm ettirmiştir. Bu hadise, apartheid rejimi yıkılana kadar Güney Afrika'daki Yahudilerin iftihar ettikleri ve Milliyetçi Parti (*Nationalist Party*) ile kurdukları beyaz ırkı korumaya yönelik iş birliğinin sigortası olarak görülmüştür.⁶

Afrika kıtasının en güney ucunda İsrail-Güney Afrika ilişkileri stratejik bir boyuta evrilirken en kuzeyinde ise Süveyş Krizi'nin patlak vermesi, İsrail ile Mısır'ı karşı karşıya getirmiştir. İsrail karşıtı pan-Arap söylemleriyle bilinen Cemal Abdunnasır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirme adımı atmasıyla 1956 yılında cereyan eden Süveyş Krizi, İsrail açısından hem dış destek bulmak hem de bulunduğu bölgede yayılmak ve kanalın sunduğu imkânlardan yararlanmak için askerî bir fırsat olarak görülmüştür. Süveyş Kanalı'nı İsrail için önemli kılan husus, Mısır'ın da aralarında bulunduğu Arap devletlerinin 1948'de İsrail'in bağımsızlık ilanından sonra uygulamaya koydukları boykot kararıyla yakından alakalıdır. Bu karar doğrultusunda Mısır, kanalı ve kanal bölgesinde bulunan Akabe Körfezi ve Tiran Boğazı'nı İsrail bandıralı gemi geçişlerine kapatırken Süveyş Krizi'nin çıkmasıyla İsrail, gemicilik ve nakliye alanlarında yaşadığı bu fiilî durumu değiştirebileceğini ummuştur. Bu nedenle vakit kaybetmeden İngiltere ve Fransa ile iş birliği içinde Mısır'a karşı yürütülen mücadeleye dâhil olan İsrail, kanalın

işgal edilmesini amaçlayan askerî planı uygulamaya koymuştur. Kanal krizi ABD ve Sovyet baskısı ile sona erse de 1956'dan sonra yaşanan gelişmelerde etkileri görülmeye devam etmiştir.

İsrail, Afrika kıtasının orta kesimlerinde ise bağımsızlaşma sürecindeki ülkelerle yakınlaşma siyaseti izleyerek kıtadaki Arap-Afrika dengesi üzerinde siyaset yapmaya başlamıştır. Sömürgecilik yıllarında Yahudiler Avrupalı güçlerin Afrika'daki imkânlarından sonuna kadar yararlanmalarına rağmen İsrail'in kuruluşunun ilanından sonra İsrailli yetkililerin anti-sömürgeci bir profil resmetme çabasına girerek Afrika ülkeleriyle kader ortaklığı ve empatiye dayalı yeni bir söylem inşa etme girişimleri dikkat çekicidir. Bu söylem doğrultusunda İsrail, Golda Meir'in dışişleri bakanlığı döneminde -1950'li yılların ortaları- genç Afrikalı lider Kwame Nkrumah'ın bağımsızlık kazanan Gana'sı ve bağımsızlık yolundaki diğer Afrika ülkeleriyle diplomatik ilişkiler kurmak için ilk stratejik girişimlerine başlamıştır. İsrail-Arap ilişkilerinin giderek gerginleştiği bir ortamda Gana'ya yönelen İsrail, 1958 yılında yeni bağımsızlık kazanan Gana ile ticaret anlaşması imzalayarak ülkenin başkenti Akra'da ilk elçiliğini açmıştır. Gana'ya 20 milyon dolar kredi sağlayan İsrail, birkaç yıl içinde 80 kadar teknisyenini göndererek Gana ordusunda

hava kuvvetlerinin kurulması ve pilot eğitimlerinin verilmesinde rol oynamıştır. Gana'nın genç lideri Nkrumah'a Mısır ve diğer Arap ülkeleri hakkında istihbarat sağlayan İsrail, Gana'yı Batı Afrika'ya açılmak için önemli bir merkez olarak görmüştür.⁷ *İsrail Film Arşivi*'nde yer alan bir kayda göre, 1958 yılında Nkrumah İsrail'i ziyaret etmiş ve bu ziyarette Başbakan Ben-Gurion Ganalı lidere pervaneli bir uçak hediye etmiştir. Uçak Gana'ya götürülmeden önce ilk test turunu zamanın İsrail Savunma Bakanı Şimon Peres ile Nkrumah beraber gerçekleştirmiştir.⁸

Söz konusu dönemde İsrail'in Ben-Gurion liderliğinde dikkat çekici girişimlerinden biri de güvenlik alanında Arap dünyasını çevreleme doktrini üzerine kurulu savunma paktına Türkiye ve İran'ın yanında Kızıldeniz'e ve Arap dünyasına komşu olan Etiyopya'nın da dâhil edilmesidir. Bu pakt dolayısıyla İsrail ile İmparator Haile Selassie'nin

Etiyopya'sı arasındaki iş birliği de giderek dikkat çekmeye başlamıştır. 1936 yılındaki ikinci İtalyan işgali üzerine maiyetiyle birlikte İngilizlerin kontrolündeki Kudüs'e sığınan, sonrasında ise 1941'e kadar İngiltere'de sürgünde kalan Haile Selassie, geleneksel olarak köklerini Hz. Süleyman ve Sebe Melikesi Belkıs'a dayandıran bir hanedan üyesi olarak bilinmektedir. Bu nedenle İsrail'in Haile Selassie'ye yaklaşması çok zor olmasa da Etiyopya'nın içinde bulunduğu kritik sorunlar nedeniyle İmparator Selassie, Arap dünyasıyla ilişkilerinin bozulmasını da istememiştir. Ne var ki Etiyopya'da 1960 yılında imparatoru devirmeye yönelik darbe girişimi İsrail'e aradığı fırsatı vermiş ve Selassie iktidarının devamını arzulayan İsrail'in yardımıyla bu girişim bastırılmıştır. Bundan sonra ikili ilişkiler genişletilmiş, karşılıklı elçilikler açılmış ve MOSSAD ajanları Etiyopya'da polislere yönelik eğitimler vermeye başlamıştır.⁹

1950'li yıllardaki en dikkat çekici ve kritik adımlardan biri ise İsrail Dışişleri Bakanı Golda Meir'in beş hafta süren Afrika turudur. Meir bu gezisinde bağımsızlıklarını kazanan Liberya ve Gana ile bağımsızlık yolundaki Nijerya ve Fransız sömürgeleri Fildişi Sahilleri ve Senegal'i ziyaret etmiştir. 1958 yılında gerçekleşen bu ziyaretler İsrail'e Afrika'nın kapılarını açmayı amaçlarken İsrail-Afrika diplomatik ilişkileri de diplomatik girişimler ve ziyaretler sonrasında gelişmeye başlamıştır. İsrail'in resmî kalkınma ajansı hâline gelen MASHAV kurulmuş, diplomatik ilişki sağlanan Afrika ülkeleriyle teknik iş birliği ve kalkınma yardımları yapılmasına yönelik anlaşmalar imzalanmış ve İsrailli teknokratlar bu ülkelere gönderilmeye başlanmıştır.¹⁰

1958 yılından itibaren teknik yardım projeleri kapsamında İsrail'in Afrika kıtasındaki bağlantılarını ve iletişim ağını geliştirdiği, uluslararası tanınma

arayışının bir gereği olarak da bağımsızlıklarını yeni kazanan Afrika ülkelerinin liderlerini İsrail'e çekmeye başladığı görülmektedir. Elbette o dönemde sömürgecilikten çıkmaya hazırlanan, kalkınma ve yoksulluk gibi sorunlarla yüzleşen Afrikalı liderler için özellikle İsrail'deki askerî okullara öğrenci gönderilmesi, sağlık ve tarım alanlarında iş birliği projelerinin başlatılması gibi imkânlar oldukça cazip fırsatlar olarak görülmüştür. Bu minvalde de İsrail, hedeflediği sonuçları hızla elde etmeye başlamıştır.

İsrail'in Fransa'yla silah ticaretini yoğunlaştırdığı 1958 ve 1959 yıllarında, Fransız sömürgesi olan Çad'dan koloni hükümeti başbakanı François Tombalbaye ve beraberindeki heyetler İsrail'i ziyaret etmiştir. 1960 yılında ise Kongo Cumhuriyeti Devlet Başkanı Fulbert Youlou İsrail'i ziyaret etmiş, ardından aynı yıl İsrail de Kongo'ya 16 kişilik bir heyet göndermiştir. Yine 1960 yılında Mali'den

ekonomiyle ilgili bir delegasyon İsrail'e gelerek Başbakan David Ben-Gurion ile görüşmüş, Histadrut Enstitüsü ve İsrail Dışişleri Bakanlığı da Fronkofon Afrika ülkelerini kapsayan bir tarım konferansı düzenlemiştir. 1961'de Burkina Faso'dan bir heyet İsrail'e resmî ziyarette bulunmuş ve iki ülke arasında iş birliği ve dostluk anlaşması imzalanmıştır. 1962 yılında Uganda Başbakanı Apollo Milton Obete, yine aynı yıl Fildişi Sahilleri Devlet Başkanı Felix Houphouet-Boigny, 1963 yılında Benin Genel Kurmay Başkanı ve 1965'te Çad Başbakanı Tombalbaye İsrail'i ziyaret eden Afrikalılar olmuştur. Bu dönemde ayrıca Tanganyika'dan (Tanzanya) getirtilen 120 paraşütçünün İsrail'de eğitimlerine başlanmıştır.¹¹

Afrika kıtasındaki diplomatik, askerî ve ticarî bağlantılarını genişletme arayışındaki İsrail, aynı tarihlerde Doğu Afrika ve kıtanın orta kesimlerine de yönelmiştir. 1962 yılında ABD'nin Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde (Zaire) yürüttüğü siyasete destek vermeye başlayan İsrail, bu minvalde buradaki askerî operasyonlara da dâhil olmuştur. Bu dönemde Orta Afrika Cumhuriyeti Devlet Başkanı David Decko da İsrail'i ziyaret etmiştir.¹² Etiyopya ile diplomatik ilişkiler güçlendirilirken 1963 yılında yeni bağımsızlık kazanmış Kenya'da da İsrail büyükelçiliği açılmıştır, benzer şekilde Uganda ile de yakın ilişkiler tesis edilmiştir.

1960'lı yıllarda bir yandan yoğunlaştırdığı diplomatik ilişkilerle bir yandan da yardım ve kalkınma projeleriyle Afrika kıtasında kendisiyle ilgili Arap tezlerine zıt bir profil çizen ve pozitif bir imaj inşa

1950'li yıllardaki en dikkat çekici ve kritik adımlardan biri İsrail Dışişleri Bakanı Golda Meir'in beş hafta süren Afrika turudur. Meir bu gezisinde bağımsızlıklarını kazanan Liberya ve Gana ile bağımsızlık yolundaki Nijerya ve Fransız sömürgeleri Fildişi Sahilleri ve Senegal'i ziyaret etmiştir.

etmeye çalışan İsrail, Afrika'da gerçekleştirdiği projelerin fonunu ise ABD'den talep etmiştir. Zack Levey'in İsrail arşiv belgelerine dayandırdığı bir bilgiye göre, 1965-1967 yılları arasında Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) üzerinden İsrail resmî kalkınma ajansı MASHAV'a Afrika kıtasında gerçekleştirilen projeler için 7 milyon dolarlık bir fon aktarılmıştır.¹³ İsrail aynı dönemde Afrika kıtasında 10 kadar ülkeyle askerî alanda da iş birliğine başlamıştır.

Golda Meir'in 1958'deki beş haftalık Afrika turunun bir benzerini 1966 yılında başbakan sıfatıyla Levi Eşkol gerçekleştirmiştir. Senegal, Fildişi Sahilleri, Liberya, Kongo, Madagaskar, Uganda ve Kenya'yı kapsayan uzun bir Afrika turuna çıkan Eşkol, görevde kaldığı 1963-1969 arasında Benin, Kongo, Togo, Çad, Botsvana, Gambiya, Madagaskar, Malavi ve Lesotho'dan gelen Afrikalı liderleri de İsrail'de ağırlamıştır. 1969 yılında ise İsrail'in ilk başbakanı olan David Ben-Gurion, Güney Afrika'da yaşayan Yahudilerin İsrail'e göçünü teşvik etmek amacıyla Güney Afrika'yı ziyaret etmiştir.

1950’li yılların sonlarında başlayan İsrail’in Afrika açılımı, 1960’lı yılların ortalarına gelindiğinde bir “başarı hikâyesi” olarak sunulmuştur. Zira İsrail kısa sürede 32 Afrika ülkesiyle diplomatik ilişki tesis etmiş ve hem diplomaside hem de askerî ve ticari alanlarda kurduğu iş birlikleri üzerinden Birleşmiş Milletler’e (BM) dâhil olan yeni Afrika ülkelerinin İsrail tezlerine desteğini sağlayarak Arap âlemine karşı elini güçlendirmeye başlamıştır. Ancak İsrail ile Arap ülkeleri arasında Ortadoğu’da yaşanan sıcak çatışmalar İsrail’in Sahra-altı Afrika açılımını kesintiye uğratan bir etki yapmıştır. 1967 yılında gerçekleşen Altı Gün Savaşı ve İsrail’in Golan Tepeleri’ni, Gazze Şeridi’ni, Batı Şeria’yı ve Afrika kıtasını Arap Yarımadası’na bağlayan Sina Yarımadası’nı işgal etmesiyle birlikte, Afrika ülkeleri ile arasındaki ilişkiler dramatik biçimde değişmeye başlamıştır. Bu işgal aynı zamanda Afrika topraklarına da bir saldırı olarak görülmüş ve bu minvalde Gine İsrail ile tüm ilişkilerini sonlandıran ilk Afrika ülkesi olmuştur.¹⁴

Arap dünyasına sempati duyan veya Arap ülkelerini destekleyen Afrika ülkelerine yönelik saldırgan politikalar uygulamaya başlayan İsrail, 1960’ların ortalarından itibaren bazı ayrılıkçı silahlı gruplara da aktif destek vererek bu ülkelerde iç istikrarı bozmaya ve kendine yakın isimleri iktidara taşımaya yönelmiştir. Afrika kıtasında siyasi Siyonizm’in izini süren İmadüddin Halil’e göre İsrail önce tepedeki elitleri kendi safına çekerek işe başlamakta, sonra da sessiz ve yumuşak şekilde sinsice tabana inmektedir. Kıtadaki İslami hareketleri yok etmek için yeni sömürgeci, misyoner ve masonik yapılanmalarla iş birliği içine girerken İsrail karşıtı sesleri de farklı yöntemlerle bastırmaktadır. İmadüddin Halil ayrıca 1960’lı yıllarda kıtada yaşanan Zanzibar Katliamı, Güney Sudan ve Biafra ayaklanmaları gibi hadiselerde İsrail’in siyasi, mali, askerî ve istihbarat yardımları olduğunu kaydetmektedir.¹⁵

Bu minvalde İsrail, Altı Gün Savaşı sırasında Arap bloğu yanında pro-Arap po-

zasyon alan Sudan'da güneydeki ayrılıkçı silahlı grupları desteklemeye başlamış ve böylece Sudan'ı içeriden zayıflatmayı amaçlamıştır. Bu çerçevede Etiyopya üzerinden Tel Aviv'e götürülen Güney Sudanlı milislere çeşitli komando eğitimleri yanı sıra son model silahlar verilmiştir. Sonuç olarak Hartum'a karşı ayrılıkçı bir mücadele yürüten Güney Sudanlı Joseph Lagu, İsrail'den aldığı eğitim ve lojistik destek sayesinde 1971 yılında Güney Sudan Özgürlük Hareketi'ni (*South Sudan Liberation Movement-SSLM*) kurmuştur.¹⁶

Benzer bir durumun Golda Meir ve Levi Eşkol'un ziyaretlerine rağmen İsrail'in bir türlü iyi ilişkiler geliştiremediği Nijerya'da da cereyan ettiğini söylemek mümkündür. 1958'den sonra Nijerya'da kurduğu ilişkiler sayesinde devlete silah satışı gerçekleştiren İsrail, 1967-1970 döneminde Nijerya'da yaşanan Biafra İç Savaşı'nda Biafra ayrılıkçılarını -Fransa gibi- desteklemeye başlamıştır. 1968'e kadar Nijerya devletine silah satışını devam ettiren İsrail, savaşın gidişatına göre 1968'den itibaren saf değiştirerek Biafra yanlısı bir pozisyon almıştır. İsraili yetkililer Fildişi Sahilleri üzerinden Baifra ayrılıkçılarına silah kargosu gönderebilmek için Biafra yanlısı Fildişi Sahilleri Devlet Başkanı Felix Houphouet-Boigny ile çeşitli kereler gizlice görüşmüştür. Biafra'ya ayrıca Altı Gün Savaşı'nda ele geçirilen gıda maddeleri ve sağlık malzemeleri ile nakit para yardımı da ulaştırılmıştır.¹⁷

Altı Gün Savaşı arifesinde ve sonrasında Afrika kıtasında daha riskli ve saldırgan bir siyaset izlemeye başlayan İsrail, kıtada çeşitli askerî operasyonlarda da

1958'den sonra Nijerya'da kurduğu ilişkiler sayesinde devlete silah satışı gerçekleştiren İsrail, 1967-1970 döneminde Nijerya'da yaşanan Biafra İç Savaşı'nda Biafra ayrılıkçılarını -Fransa gibi- desteklemeye başlamıştır.

aktif roller üstlenmiştir. 1960'lı yıllarda İsrail askerî unsurlarının görevlendirildiği ülkelerden biri de Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne komşu, bağımsızlık mücadelesi veren Angola olmuştur. Burada başlangıçta CIA ve apartheid Güney Afrika'sı iş birliğiyle Küba ve Sovyet yanlısı Angola Halkı Özgürlük Hareketi'ni (MPLA) devirmeye yönelik faaliyetlere destek veren İsrail, 1963'ten sonra da MPLA karşıtı Angola Millî Özgürlük Cephesi (FNLA) unsurlarına İsrail'de askerî eğitim verilmesini üstlenmiştir. Bu süreçte FNLA lideri Holden Roberto İsrail'i ziyaret etmiş ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti üzerinden FNLA gerillalarına silah sevkiyatı başlamıştır. 1975 yılında bağımsızlık kazanan Angola, Soğuk Savaş'ın etkisi altında ABD, Sovyetler Birliği, Çin, Güney Afrika, Küba ve İsrail gibi aktörlerin kıyasıya mücadele ettiği bir sahneye dönüşmüş, ülkede dış aktörlerin desteğini alan çeşitli silahlı gerilla grupları iktidarı ele geçirmek için mücadele vermiştir.

İsrail'in siyasetini dizayn etmeye çalıştığı bir diğer Afrika ülkesi de Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne komşu Uganda'dır. Milton Obete'nin yardımıyla Güney Sudan'daki ayrılıkçı milislere silah ve eğitim desteği sağlayan

İsrail, Obete'nin Sudan ile iyi ilişkiler kurmaya başlaması ve isyancılara yardımını sonlandırmasıyla yeni bir arayışa girmiş ve askerî darbeye İdi Amin'in iktidarı ele geçirmesine destek olmuştur. İsrail'de paraşütçülük eğitimi alan İdi Amin, Obete döneminde Güney Sudan'daki ayrılıkçı milis güçlerine silah temin edilmesinde kilit rol oynamış ve bu dönemde İngiltere ve İsrail ile iyi ilişkiler geliştirmiştir.¹⁸ Askerî darbeye iktidara gelen Amin, 1967 Savaşı'ndan sonra tüm Afrika ülkelerinin İsrail ile ilişkilerinin kopma noktasına geldiği bir dönemde Tel Aviv yönetimiyle ilişkilerini geliştirmeye çabalamıştır. Amin, 1971 yılında İsrail'i ziyaret ederek İsrail Savunma Bakanı Moshe Dayan ile görüşmüş ve Uganda'ya askerî yardım

yapılmasını talep etmiş ancak bu talep karşılanmamıştır. Bu nedenle Amin ile İsrail arasındaki sıcak ilişkiler kısa sürmüş, askerî yardım konusunda Libya ve Rusya'ya yönelen Amin'in İsrail ile ilişkileri de giderek kötüleşmiştir. İdi Amin 1972 yılında İsrail karşıtı bir tavır alarak Siyonizm'e yönelik sert eleştiriler getirmeye başlamış, hatta Muammer Kaddafi ile birlikte Afrika kıtasında İsrail karşıtlığının ana figürü hâline gelmiştir. Arye Oded'e göre İsrail'in yakın müttefiki kabul edilen İdi Amin'in bu yönelimi İsrail'de büyük hayal kırıklığı yaratırken bu tutum değişikliğinin temelinde yatan sebep, Amin'in İsrail'den talep ettiği silah ve teçhizat ile yüklü miktardaki finansal desteğin verilmemesidir.¹⁹

Yom Kippur Savaşı (1973) ve İsrail'in Afrika'da İzolasyonu

Altı Gün Savaşı sonrasında Roma-Lod seferini yapan el-Al 426 uçağı iki Filistinli tarafından kaçırılarak Cezayir'e inmeye zorlanmıştır. Uçakta bulunan Yahudi yolcuların rehin alınması üzerine İsrail ile hava korsanları arasında Cezayir üzerinden uzun bir müzakere trafiği başlamış, 40 gün süren görüşmelerin ardından can kaybı yaşanmadan rehinerler serbest bırakılmıştır. Bu hadiseden de anlaşılacağı üzere 1960'lı yıllarda Ortadoğu'da Arap ülkeleriyle İsrail arasında yaşanan gerilimler, Afrika kıtasının Araplaşmış bölgelerinde de yoğun olarak hissedilmeye başlamıştır. 1967 Savaşı'ndan sonra 1973 yılında

Yom Kippur Savaşı'nın yaşanmasıyla İsrail'in artan hukuksuzlukları ve insan hakkı ihlalleri, Afrika kıtasında 1960'lı yıllarda başarı olarak gördüğü kazanımlarının radikal biçimde tersine dönmesine sebep olmuştur.

1972-1973 periyodunda yani Yom Kippur Savaşı arifesinde ve sonrasında İsrail'in Afrika ülkeleriyle ilişkileri giderek kötüleşmiştir. İsrail dışişleri yetkilileri kendilerine yakın Afrikalı liderler üzerinden çeşitli diplomatik girişimlerde bulunsalar da 1972 yılında Çad Devlet Başkanı François Tombalbaye Çad'ın İsrail ile ilişkilerini sonlandırdı-

ğını açıklamış; Afrika Birliği Örgütü de 28 Mayıs 1973 tarihinde İsrail'i Afrika kıtası için güvenlik tehdidi olarak gören Filistin yanlısı bir karar alarak İsrail'in örgütteki gözlemci statüsüne son vermiştir. Apartheid rejimi altındaki Güney Afrika, Malavi, Mauritius, Lesotho ve Svaziland (Esvatini) hariç 25 Sahra-altı Afrika ülkesi bu karar doğrultusunda İsrail ile tüm diplomatik ilişkilerini kesmiştir.²⁰ Bu gelişmeyle birlikte İsrail Afrika kıtasında büyük bir izolasyonla karşı karşıya kalmıştır.

Aynı dönemde yaşanan Petrol Krizi'ni takip eden yıllarda petro-dolarların etkisiyle Afrika kıtasında Arap etkisinin yükselişe geçtiği görülmektedir. 1973-1981 arası dönemde Suudi Arabistan, Kuveyt ve Libya gibi ülkeler Sahra-altı Afrika ülkelerine 1,6 milyar dolar kredi sağlamıştır. Ancak bu etki kısa sürede farklı dinî fraksiyon ve ekollerin kıta içerisinde zemin bulup yayılmaya başla-

masına sebep olmuş ve 1990'lı yıllardan itibaren İslam adına kutsal savaş yürüttüğünü iddia eden silahlı oluşumların etki alanları bir hayli genişlemiştir. Son kertede bu iş yine İsrail açısından kullanışlı bir malzemeye dönüşerek -ileride bahsedileceği gibi- İsrail için Afrika ülkeleriyle terörle mücadele zemininde iş birliği fırsatları doğurmaya başlamıştır.

Yom Kippur Savaşı'ndan sonra Afrika kıtasında İsrail'e ilişkin yaşanan önemli hadiselerden biri, Atina aktarmalı Tel Aviv-Paris uçuşunu yapan Fransa Hava Yolları'na ait bir yolcu uçağının kaçırılarak Uganda'nın başkenti Entebbe'ye inişe zorlanmasıdır. Bu hadiselerle birlikte yakın tarihte İsrail'in Afrika kıtasında gerçekleştirdiği kurtarma operasyonlarından biri cereyan etmiştir. 100 kadar Yahudi yolcunun İsrail'in elindeki bazı Filistinli tutsakların serbest bırakılması talebiyle esir edildiği bu olağandışı olayda, İsrail zaman kaybetmeden askerî

Bazı film ve belgesellere de konu olan Entebbe Operasyonu, 1973'te gerçekleşen izolasyona rağmen İsrail askerî birimlerinin ve MOSSAD'ın kıta içindeki uzantılarının etkinliğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

bir operasyon başlatmış ve 4 Temmuz 1976 tarihinde Mısır ve Suudi Arabistan radarlarına yakalanmamak için alçak irtifa uçuşuyla gizlice 200 komandoyu Entebbe'ye indirmiştir; Benyamin Netanyahu'nun komando kardeşi Yoni Netanyahu da bu operasyonda yer almıştır.

İsrail Savunma Bakanlığı'nın Ugandalı askerlerle savaşacak kadar riskli bir operasyonu göze alma sebebi, İsrail kamuoyunda Uganda Devlet Başkanı İdi Amin'in hava korsanlarıyla iş birliği yaptığı yönünde oluşan intibadır. Rehinelere 4 Temmuz 1976 tarihinde bir saat kadar süren gizli bir operasyonla kurtarılması, İsrail açısından son derece prestijli bir sonuç yaratırken Uganda için tam tersi bir durum söz konusu olmuştur. Operasyon sırasında çıkan çatışmada pek çok Ugandalı asker öldürülmüş ve Uganda ordusuna ait çok sayıda jet, İsrail uçaklarını takip edemeyenler diye park hâlindeyken imha edilmiştir.

Bazı film ve belgesellere de konu olan bu operasyon, 1973'te gerçekleşen izolasyona rağmen İsrail askerî birimlerinin ve MOSSAD'ın kıta içindeki uzantılarının etkinliğini göstermesi bakımından hayli dikkat çekicidir. Kenya bu operasyonda kilit rol oynamış, operasyon öncesi MOSSAD'a çalışan bir ajan Kenya üzerinden Uganda'ya

pervaneli uçakla keşif uçuşu yaparak Entebbe Havalimanı'nı fotoğraflamıştır. Operasyon sonrasında da İsrail kargo uçakları dönüş için gerekli yakıt ikmalini Kenya'da yapmıştır. Butime'ye göre Kenya Devlet Başkanı Jomo Kenyatta'yı İsrail'e yardım etmesi için ikna eden kişi, Kenya'da MOSSAD ile bağlantılı çalışan Bruce McKenzie'dir. Bu kişi daha sonra bir uçak kazasında ölmüştür; bir iddiaya göre ise bu kaza İdi Amin'e çalışan ajanlar tarafından tertiplenmiştir.²¹ İdi Amin'in devlet başkanlığı döneminde cereyan eden Entebbe Operasyonu anısına geçtiğimiz yıllarda Entebbe Havalimanı'nın kontrol kulesine bir anmalık yapılmıştır.

1970'li yılların başlarında İsrail ile çok sayıda Afrika ülkesi arasındaki diplomatik ilişki son bulsa da bu, İsrail'in kıtadan tamamen çekildiği anlamına gelmemiştir. Oded'in verdiği bilgiye göre İsrail Kenya, Gana, Togo ve Fildişi Sahilleri'nde bazı Avrupalı elçilikler bünyesinde kurduğu çalışma ofisleri üzerinden varlığını sürdürmüştür.²² Bu sayede ticari ilişkiler geliştirilirken silah satışı yanı sıra askerî ve istihbarat alanlarındaki iş birliği ve bazı ülkelerdeki yardım programları da devam ettirilmiştir. 1979 yılında Mısır ve İsrail arasında Camp David barış görüşmelerinin başlaması, akabinde 1982'de İsrail'in Sina Yarımadası'nda işgal ettiği

topraklardan çekilmesi ve Soğuk Savaşı galip bitirmeye hazırlanan ABD'nin İsrail'e desteğini daha açıktan göstermeye başlaması, bazı Afrika ülkelerinin İsrail ile tekrar yakınlaşmasına zemin hazırlamıştır.

1973'teki Yom Kippur Savaşı ile yaşanan büyük kopuşun ardından İsrail'in yeniden Afrika'ya yönelmesi 1980'leri bulmuştur. Naomi Chazan Afrika ülkelerinin Arap devletleriyle ilişkilerinde yaşadıkları hayal kırıklığının ve Afrika'nın giderek dünya siyasetinde marjinalleşmeye başlamasının bu süreçte etkili olduğunu ifade etmektedir. 1970'ler boyunca Başbakan İzak Rabin'in Afrikalı bazı liderlerle yaptığı görüşmeler, İsrail savunma ve dışişleri bakanlarının Afrika ziyaretleri ve aracılık yapan bazı Yahudi iş adamlarının girişimleri sayesinde İsrail-Afrika ilişkileri 1980'lerin başından itibaren yeniden canlandırılmıştır.²³

1982 yılında ABD ile stratejik ilişkiler içindeki Demokratik Kongo Cumhuriyeti Devlet Başkanı Mobutu Sese Seko, İsrail ile ilişkileri yeniden tesis etme adımı atan liderlerin başında gelmiştir. Demokratik Kongo'yu İsrail'e yeniden yakınlaştıran Seko'nun bu adımı Suudi Arabistan'ın tepkisini çekerken Arap Kalkınma Bankası da bu ülkedeki operasyonlarını durdurmuştur. Demokratik Kongo'nun İsrail ile ilişkilerini yeniden tesis etmeye yönelik adımını 1983'te Liberya, 1986 yılında da Fildişi Sahilleri ve Kamerun takip etmiştir. Benzer şekilde 1988 yılında Kenya da İsrail ile diplomatik ilişkilerin tekrar tesis edildiğini duyurmuş ve 1994 yılında Kenya Devlet Başkanı Daniel Arap Moi İsrail'i ziyaret etmiştir.²⁵ 1989 yılında Etiyopya ve 1992 yılında da Afrika'nın en yoğun nüfuslu ülkesi Nijerya İsrail ile diplomatik ilişkilerini yeniden tesis eden ülkeler olmuştur.

Musa ve Tahta Bacak Operasyonları

İsrail askerî birimlerinin Afrika kıtasındaki operasyonları sadece Entebbe Operasyonu ile sınırlı kalmamış, 1980'li yıllarda da İsrail askerî ve istihbarat birimleri kıtada çeşitli operasyonlara girişmiştir. Bu bağlamda Sudan'da gerçekleştirilen Musa Operasyonu ve Tunus'taki Tahta Bacak Operasyonu İsrail'in kıtadaki operasyonel gücünü görmek açısından dikkat çekicidir.

1970'li yılların ortalarında İsrail'in Afrika kıtasında yürürlüğe koyduğu

politikalarından biri de Etiyopya'da yaşayan ve *Beta İsrail* ya da *Falaşa* olarak adlandırılan siyahi Yahudilerin İsrail'e yerleşmesine izin verilmesidir. 1975 yılında İzak Rabin hükümeti Geri Dönüş Yasası çıkartarak Etiyopya'da yerleşik siyahi Yahudilerin İsrail'e dönüşüne izin vermiştir. Bu doğrultuda Etiyopya'daki Yahudilerin Sudan üzerinden gizli operasyonlarla Avrupa'ya, oradan da İsrail'e götürülmeleri gerçekleşmiştir. 1979 yılında başlayan bu operasyonlar 1980'lerin ortalarına kadar devam etmiş

ve Sudan bu operasyonlarda üs olarak kullanılmıştır.

Amerikan şirketlerinin Sudan üzerindeki petrol operasyonlarının genişlemesi, Hartum ile Washington arasında bir yakınlaşma doğururken İsrail de bu yakınlaşmayı kendi lehine kullanma çabası içinde olmuştur. Sudan-İsrail ilişkileri Cafer Nimeyri döneminde ABD'nin de teşvikiyle yeniden canlandırılmaya çalışılmıştır. Nimeyri ile İsrail yönetiminin arası, dönemin meşhur silah taciri Adnan Kaşıkçı ara buluculuğunda yapılırken,²⁶ 1982 yılında Nimeyri ve İstihbarat Şefi Ömer el-Tayip Kenya'da İsrail Savunma Bakanı Ariel Şeron ile görüşmüştür.²⁷

ABD'nin devreye girmesini ve Sudan'a yardımları arttırmasını fırsat bilen İsrail, Musa Operasyonu'nu başlatarak siyahi Yahudilerin Sudan üzerinden İsrail'e taşınması projesini uygulamaya koymuştur. Sudan'dan da gizli yürütülen

bu operasyona göz yumması istenmiştir. Bu sayede 1979-1982 arasında küçük çaplı gerçekleşen transfer operasyonu, MOSSAD-CIA iş birliği ile 1983-1985 yılları arasında büyük çaplı olarak gerçekleştirilmiştir.²⁸ Bu yolla 6.500 kadar siyahi Yahudi İsrail'e taşınmıştır.

Bu dönemde İsrail'in yürüttüğü askeri operasyonlardan biri de Tunus'ta düzenlenmiştir. Tahta Bacak adı verilen askeri operasyonda İsrail'den havalanan jetler Mısır ve Libya radarlarına yakalanmadan Tunus'a giderek 1982'den itibaren burada faal olan Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) yönetim binasını ağır şekilde bombalayıp İsrail'e dönmüştür. 1985 yılında gerçekleşen uzun mesafeli bu kapsamlı operasyonda 70 kadar FKÖ mensubu katledilmiş ancak o esnada binada olmadığı için amaçlandığı şekilde FKÖ lideri Yaser Arafat öldürülemediğiştir.

İrkçı Apartheid Güney Afrika'sıyla İsrail Stratejik İş Birliği

1970'li yıllarda Afrika ülkelerinin İsrail ile diplomatik ilişkileri büyük bir kesinti yaşamış olsa da bu durumun birkaç istisnası da vardır. Afrika Birliği Örgütü'nün aldığı İsrail karşıtı karara rağmen ırkçı apartheid rejimi altındaki Güney Afrika Cumhuriyeti ve onun etkisindeki bazı ülkeler, İsrail ile ilişkilerini sürdürmüştür. Bu süreçte özellikle Güney Afrika ile İsrail arasındaki ilişkiler giderek derin-

leşmiş ve dünya siyasetinde marjinalleşen bu iki aktörün birbirine tutunarak genel kamuoyuna karşı direnmesi için stratejik bir hâle dönüşmüştür.

Yukarıda zikredildiği üzere 1948 yılında kuruluşunun ardından İsrail'in kısa sürede diplomatik ilişki kurduğu Afrika ülkelerinin başında Güney Afrika gelmiştir. 1947'de gündeme gelen BM Taksim Planı'nı onaylayan 33 ülkeden biri olan

Güney Afrika ile İsrail arasındaki etkileşim hızlı bir şekilde başlamış, 1953 yılında Güney Afrika Başbakanı D.F. Malan Tel Aviv'i ziyaret eden ilk isimlerden biri olmuştur. İlerleyen yıllarda iki ülke arasında gelişen ilişkiler nedeniyle de İsrail, Güney Afrika'da kurulan ırkçı apartheid rejiminin önemli destekçilerinden biri hâline gelmiştir. Özellikle Yom Kippur Savaşı akabinde Afrika ülkelerinin ilişkilerini sonlandırmasının ardından büyük bir izolasyon yaşayan İsrail, tıpkı kendisi gibi izolasyon yaşayan ırkçı apartheid rejimiyle askeri iş birliği, silah ve nükleer teknoloji gibi stratejik alanlarda ilişkilerini derinleştirmiştir. Apartheid rejimi üzerinde oluşan uluslararası baskıların giderek artmasından sonra İsrail ancak 1987 yılında BM'nin Güney Afrika'ya

yaptırım kararına dâhil olmuştur. Ne var ki İsrail'in izlediği bu siyaset karşı cephede yer alan Afrika ülkelerinin tepkisini çekmiş ve apartheid rejimine karşı Nelson Mandela önderliğinde mücadele eden *African National Congress* (ANC) ile İsrail'e karşı mücadele eden Filistinli örgütlerin yakınlaşması ve iş birliği yapması sonucunu doğurmuştur. Bu durum 1994 yılında apartheid yıkıldıktan sonra 50.000-60.000 kadar Güney Afrikalı Yahudi'nin varlığına rağmen Güney Afrika ile İsrail arasında günümüz siyasetine de yansıyan soğuk rüzgârların esmesine sebep olmuştur. 1980'lerde sayıları 120.000'i bulan Yahudilerin bir bölümü 1994'te apartheid rejimi resmen yıkıldığında ülkeyi terk ederek İsrail'e yerleşmiştir.

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE İSRAİL-AFRIKA İLİŞKİLERİ

Soğuk Savaş'tan ABD'nin galip çıkması, müttefiklik ilişkisi içerisinde olduğu İsrail açısından da yeni kazanımlar doğurmuştur. Bu bağlamda ABD'nin güçlü varlık gösterdiği bölgelerde ve Sovyet nüfuzunun çöktüğü yerlerde İsrail de ABD'nin nüfuzundan faydalanarak networkünü her alanda geliştirmeye başlamıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak İsrail, Afrika kıtası ülkeleriyle ilişkilerin yeniden tesis edilmesi çalışmalarına hız vermiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi 1980'li yılların ortalarından itibaren bazı Sahra-altı Afrika ülkeleri İsrail'le yeniden diplomatik ilişkiler tesis etmeye zaten başlamıştır.

Soğuk Savaş'ın hemen ardından İsrail'in yakınlaştığı ülkelerden biri, 1993 yılında Etiyopya'dan bağımsızlık kazanan Eritre olmuştur. Eritre'nin Kızıldeniz'de 1.000 km'lik sahile ve Dahlak gibi stratejik adalara sahip olması yanı sıra Sudan, Etiyopya ve Cibuti'ye komşu olması, İsrail açısından avantajlı görülmüştür. Mücadele yıllarında Etiyopya'ya askerî yardım ve silah temin eden İsrail, Eritre'nin bağımsızlık kazanmasıyla tutum değiştirerek siyaset sahnesine yeni dâhil olan bu ülkeyle ilişkilerini geliştirme arayışına girmiştir. Bu minvalde *Eritrean People's Liberation Front*'ta (EPLF) liderlik rolü oynayan Issias Afarweki, tedavi için ABD uçağıyla Tel Aviv'e götürülürken 1993 yılında, bağımsızlığın hemen akabinde iki ülke karşılıklı olarak elçiliklerini açmıştır. Ayrıca İsrail'deki çok sayıda Eritreli

mültecinin varlığı da ilişkilerin geliştirilmesine imkân tanımıştır. İsrail'in nüfuz alanına giren Eritre, her zaman Filistin devletinin varlığını tanımayan bir tutum içerisinde olmuştur.

Benzer şekilde 1973 yılında İsrail ile ilişkilerini sonlandıran Nijerya 1992 yılında, Nijer 1996 yılında İsrail ile ilişkilerini yeniden tesis etmiştir. 1990'lı yılların başında İsrail açısından rüzgârın ters estiği yer Güney Afrika Cumhuriyeti olmuştur. Irkçı apartheid rejiminin 1994 yılında resmen yıkılmasıyla İsrail, Afrika kıtasındaki en önemli stratejik ortağını kaybetmiş, iş başına gelen ANC kadroları ise apartheid yönetimine verdiği destek sebebiyle İsrail'e karşı mesafeli bir yaklaşım benimsemiştir.

2000'li yılların başında cereyan eden Filistin İntifadası nedeniyle İsrail'e yönelik tepkiler artmaya başlamış, 2002 yılında Nijer ve 2009 yılında da Moritanya İsrail ile ilişkilerini yeniden askıya almıştır. Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerde istediğini elde edemeyen İsrail, Müslümanların azınlık olduğu ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye devam etmiştir. 2003 yılında Uganda Devlet Başkanı Yoweri Museveni İsrail'i ziyaret etmiş ve iki ülke arasında iş birliğini arttırmaya yönelik adımlar atılmaya başlanmıştır. 2005 yılı itibarıyla İsrail kıtada 41 ülke ile diplomatik yönden ilişkili hâle gelmiştir.²⁹

İsrail'in Afrika ülkeleriyle ilişkilerinde önemli kırılma anlarından biri de 2010 yılında cereyan eden Mavi Marmara

hadisesiyle yaşanmıştır. Abluka altında tutulan Gazze'ye insani yardım götüren Mavi Marmara gemisinin (*Gaza Flotilla*) uluslararası sularda İsrail komandolarının saldırısına uğraması ve gemi yolcularından 10 kişinin katledilmesi sonrasında oluşan tepkilere, Afrika ülkelerinden

de destek gelmiş ve İsrail'in insanlık dışı tutumu kınanmıştır. 31 Mayıs 2010'da gerçekleşen saldırı sonrasında bazı Afrika ülkelerinde sokak protestoları düzenlenmiş, Güney Afrika Cumhuriyeti diplomatik yoldan da İsrail'in insanlık dışı tutumunu kınamıştır.

Afrika Kıtasına Dönüş ve İlişkileri Yeniden Yapılandırma Arayışı

İsrail, Afrika ülkeleriyle ilişki kurmak, tezlerini Afrikalı aktörlere kabul ettirmek ve Afrika kıtasının sunduğu ticari ve jeostratejik imkânlardan yararlanmak; enerji-maden ve pazar olanaklarından pay almak istediğinden son yıllarda Afrika kıtası ülkelerine daha fazla önem vermeye başlamış ve bu konu İsrail'in dış politika önceliklerinden biri hâline gelmiştir. Bu minvalde İsrail'in Afrika'ya yönelik aktif bir siyaset oluşturmaya ça-

lıştığı; ilişkileri yeniden yapılandırma ve farklı alanlarda geliştirme arayışı içinde olduğu anlaşılmaktadır.

Uzun bir izolasyon döneminin ardından 2009 yılında, İsrail Dışişleri Bakanlığı görevini yürüten Avigdor Liberman, Afrika kıtasında İsrail'in her zaman önceliğinde yer alan Etiyopya, Gana, Kenya, Nijerya ve Uganda'yı kapsayan bir Afrika turu gerçekleştirmiş ve bu

2009 yılında, İsrail Dışişleri Bakanlığı görevini yürüten Avigdor Liberman, Afrika kıtasında İsrail'in her zaman önceliğinde yer alan Etiyopya, Gana, Kenya, Nijerya ve Uganda'yı kapsayan bir Afrika turu gerçekleştirmiş ve bu ülkelerle İsrail arasında çeşitli iş birliği anlaşmaları imzalamıştır.

ülkelerle İsrail arasında çeşitli iş birliği anlaşmaları imzalamıştır.³⁰ 1980'li yıllardan sonra Afrika kıtasına yapılan bu ilk ziyaretten sonra Liberman, 2014 yılında da Ruanda, Fildişi Sahilleri, Kenya ve Etiyopya'yı kapsayan ikinci bir Afrika turuna çıkmıştır. Bu ziyaretler esnasında terörle mücadele söylemi sık sık dillendirilirken Filistin direnişi ve bu direnişin başrolünde yer alan HAMAS ve İslami Cihad gibi kurumlar terör hücreleri olarak lanse edilmiştir.³¹

İsrail'in kıtada yöneldiği ülkelerden biri de 2011 yılında bağımsızlık kazanan Güney Sudan'dır. 1960'lı yılların ortalarından itibaren İsrail'in askerî lojistik sağladığı Güney Sudan'ın Sudan Halkı Özgürlük Hareketi (SPLM) önderliğinde referandum yolu ile bağımsızlık kazanmasının ardından Güney Sudan'ı tanıyan ilk ülkelerden biri İsrail olurken ülkenin ilk devlet başkanı sıfatıyla Salva Kiir Mayardit'in resmî ziyarette bulunduğu ilk ülke de İsrail olmuştur. 2012 yılında ise, Mısır'da görev yapmış tecrübeli bir diplomat olan Haim Koren Güney Sudan'a elçi olarak atanmıştır.³² Aynı dönemde İsrail ile Güney Sudan arasında İsrail'deki Afrikalı göçmenle-

rin Güney Sudan'a taşınmalarıyla ilgili birtakım görüşme ve pazarlıklar gerçekleşmiştir.

2013 yılında Kenya'nın başkenti Nairobi'de *Westgate* alışveriş merkezine yönelik el-Şebab kaynaklı saldırı, Liberman'ın dillendirdiği söylemleri güçlendirmek için İsrail'e iyi bir fırsat vermiştir. Çok sayıda sivilin alışveriş merkezinde mahsur kaldığı saldırıda, İsrail güvenlik birimleri CIA ve MI6 gibi etkin kurumların önüne geçerek rehine krizinin idare edilmesinde başrol oynamıştır. Alışveriş merkezinin Yahudi bir iş adamına ait olmasının yanında, saldırı esnasında bazı Yahudilerin de içeride bulunduğu, Kenya güvenlik birimlerinin saldırganların etkisiz hâle getirilmesi ve rehinelere kurtarılması için yürüttükleri pazarlıklar sırasında sivil rehinelere kurtarılması için İsrail'in *Yamam* isimli özel biriminin yardımcı olduğu haberleri basına yansımıştır.³³

2014 yılında yaşanan ilginç bir gelişme ise, altı imamdan oluşan Senegalli bir heyetin İsrail'i ziyareti olmuştur. İsrail Cumhurbaşkanı Reuven Rivlin'in ağırladığı imamlar bu ziyareti dinler arası diyalog teması altında gerçekleştirirken heyetin başkanlığını Senegal İmam ve Ulemaları Birliği Genel Sekreteri el-Hacı Ömer Diene yapmıştır.³⁴ Aynı yıl İsrail'in Afrika kıtasında varlığını hissettirdiği ve soft bir imaj resmetmesine yardımcı olan gelişme ise, Batı Afrika genelinde yaşanan ebola krizidir. Ebola krizini âdeta fırsata çeviren İsrail, sağladığı insani yardımlar sayesinde Batı Afrika ülkeleriyle arasındaki buzları eritmeyi başarmıştır. 2014-2016 arasında yaşa-

nan salgın sırasında İsraili kuruluşlar bölge ülkelerine toplamda 8,75 milyon dolarlık yardımda bulunmuştur.³⁵ İsrail, BM bünyesinde yer alan *Ebola Response* fonu MPTF'ye en çok fon sağlayan altıncı ülke olurken ebola krizinin yaşandığı dönemde İsrail'in resmî yardım kurumu MASHAV Gine, Liberya ve Sierra Leone'ye seyyar sağlık klinikleri; Kamerun ve Fildişi Sahilleri'ne de sağlık ekipleri göndermiştir.³⁶ Bu sayede 2016 yılında İsrail, 49 yıl aradan sonra Gine ile diplomatik ilişkilerini yeniden tesis edebilmiştir.³⁷

İsrail, bu adımlarına rağmen Batı Afrika ülkesi Senegal ile diplomatik bir kriz yaşamıştır. 2016 yılında BM Güvenlik

Konseyi'nin 2334 no.lu kararının oylanması ve ABD'nin çekimser oyuna karşın 14 evetle kararın kabul edilmesi, İsrail ile Senegal arasındaki ipleri oldukça germiştir. İsrail'in hukuksuzluklarını kınayan ve daha da önemlisi 1967 sınırları dışında inşa edilen Yahudi yerleşimlerini geçersiz ilan eden tasarı Yeni Zelanda, Malezya, Senegal ve Venezuela tarafından hazırlandığı için İsrail Senegal elçisini çekerek ülkedeki yardım programını durdurduğunu açıklamıştır. Müslüman dünyanın karardan duyduğu memnuniyeti ve hukuksuzluklara karşı duracaklarını dile getiren Senegal yönetimi ise, Filistin'e verilen desteğin sürdürüleceğinin altını çizmiştir.

Netanyahu Döneminde Afrika Ülkeleriyle İlişkiler

İsraili siyasetçi Benjamin Netanyahu'nun başbakanlık koltuğunda dördüncü döneminin başladığı 2015 sonrası süreç, İsrail'in Afrika kıtasıyla ilişkilerini geliştirmesi bakımından son derece önemli bir dönemdir. İsrail ilk kez en üst seviyeden Afrika'ya yöneliminin sinyalini verirken Afrika ülkelerindeki girişimleri de hız kazanmıştır. Bu siyaset doğrultusunda *American Jewish Committee* (AJC) aracılığıyla Kamerun, Etiyopya, Kenya, Ruanda, Güney Sudan ve Zambiyadan davet edilen bazı Afrikalı Müslüman liderler İsrail Dışişleri Bakanlığı tarafından ağırlandı,³⁹ Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu Çad ve Gine ile yakınlaşma adımları atılmıştır.⁴⁰ Ayrıca yine Müslüman nüfusun yoğunlukta olduğu Mali ve Nijer gibi ülkeler, İsrail'in hedef

ülkeleri arasına dâhil edilmiştir. İsraili yetkililer Somali ile gizli görüşmeler gerçekleştiren⁴² 2016 BM Zirvesi'nde İsrail Başbakanı Netanyahu, New York'ta 15 Afrika ülkesinin temsilcisiyle bir araya gelmiştir.⁴³

2016 Temmuz'unda, 30 yıl aradan sonra ilk kez bir İsrail başbakanı Afrika kıtasına ayak basmış ve Netanyahu Uganda, Kenya, Etiyopya ve Ruanda olmak üzere dört ülkeyi kapsayan ilk Afrika turunu gerçekleştirmiştir. Ziyaret sırasında "İsrail Afrika'ya, Afrika İsrail'e geri dönüyor." söylemi ve İsrail'in yeniden Afrika Birliği'nde gözlemci statüsü elde edebilmesi konusu ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda Kenya, İsrail'in Afrika ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmesi ve Afrika

Birliğı nezdinde gözlemci statüsü kazanabilmesi için inisiyatif alabileceğinin sinyallerini vermiştir.⁴⁴

Netanyahu, Doğu Afrika turu akabinde Haziran 2017'de Liberya'nın başkenti Monrovia'da düzenlenen Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu'nun (ECOWAS) 51. Zirvesi'ne katılmıştır. Zirve öncesinde ECOWAS üyesi ülkelerin tarım bakanlarının katıldığı tarım zirvesi ise MASHAV uhdesinde Tel Aviv'de düzenlenmiş,⁴⁵ İsrail Başbakanı Netanyahu, özel davetli olduğu bu zirve vesilesiyle çok sayıda Afrika liderine seslenme ve ikili görüşmeler yapma fırsatı yakalamıştır. Togo'nun dönem başkanlığını devraldığı zirveye Nijer, Benin ve Nijerya devlet başkanları iştirak etmezken ECOWAS birliğine katılmak için 2017'de başvuru yapan Fas Kralı VI. Muhammed de Netanyahu'nun katılımını gerekçe göstererek zirveye katılmamıştır.⁴⁶ Bu zirve ayrıca ilk kez

Afrika dışından bir liderin üye ülkelere seslenmesi bakımından da önemlidir. Netanyahu bu yakınlaşmadaki temel beklentilerinin Afrika ülkelerinin BM ve diğer uluslararası örgütlerde İsrail'e desteğini sağlamak olduğunu açıkça ifade etmiştir.⁴⁷

İsrail'in Afrika kıtasına bakışını ve beklentilerini anlayabilmek için Netanyahu'nun ECOWAS zirvesinde Afrikalı liderlere seslendiği konuşmaya bakmakta fayda vardır. Mali ve Nijer gibi ülkelerin karşılaştığı terör eylemleri üzerinden konuşmasına giriş yapan Netanyahu, bu minvalde Afrikalı liderlere teröre karşı İsrail ile ortak hareket etme çağrısında bulunmuştur. Afrika'nın yükselişine ve Afrika'ya inancına vurgu yapan Netanyahu'nun söylemleri esasında İsrail'in teknoloji alanında dünya liderliği üzerine oturmaktadır. Netanyahu özellikle su, tarım, güvenlik, savunma, enerji gibi alanlarda İsrail şirketlerinin yakaladığı başarıya değinerek son yıllarda Afrikada da yoğun varlık gösteren Rusya, Çin, Hindistan gibi ülkelerin İsrail ile teknoloji alanında nasıl iş birliği içinde olduklarına dikkat çekmiştir. Bu vesileyle Netanyahu, Afrika ülkelerine gönderilecek teknoloji araştırma heyetlerinden bahsederken İsrail'in teknolojiadaki öncülüğü sayesinde Afrikadaki pek çok sorunu beraber çözebilecekleri mesajını vermiştir. Bu iş birliğinin uluslararası platformlara da yansımaları arzu ettiklerini söyleyen Netanyahu, İsrail'in Afrika Birliği'nde yeniden gözlemci olabilmesi ve Togo'da düzenlemeyi planladıkları İsrail-Afrika zirvesi için destek istemiştir. Netanyahu

ayrıca, Arap dünyasının İsrail'e olan tutumunu hızla değiştirdiğine değine- rek Afrikalı liderlerden de BM ve ilgili kurumlarında İsrail karşıtı tutuma karşı destek istemiştir.⁴⁸

ECOWAS zirvesinin somut sonuçlarından biri de bir yıl önce, 2334 no.lu BM Güvenlik Konseyi kararının önerilme- sinde rol oynadığı gerekçesiyle İsrail'in diplomatik saldırılarına maruz kalan Senegal'le İsrail arasında yaşanan diplo- matik krizin sona erdirilmesi olmuştur. Zirvede Senegal Devlet Başkanı Macky Sall ve İsrail Başbakanı Netanyahu yüz yüze bir görüşme gerçekleştirerek diplo- matik ilişkileri yeniden normalleştirme kararı almışlardır. Anlaşılacağı üzere, İsrail Senegal'e karşı takındığı olumsuz tavrı fazla sürdürmemiş, bu Batı Afrika ülkesini yanına çekmek için kısa süre sonra ilişkilerini yeniden üst seviyeye çıkarmıştır. İsrail'in Senegal'i önemse- mesinin ve yanında istemesinin sebe- bini daha iyi anlamak için biraz daha gerilere bakmak gerekmektedir. FKÖ lideri Yaser Arafat'ın İsrail'in radarında olduğu 1960-1980 döneminde, Senegal devlet başkanlığı yapan Leopold Sedar Senghor'un Arafat'a Senegal pasaportu vererek uluslararası ziyaretler yapabile-

2016 Temmuz'unda, 30 yıl aradan sonra ilk kez bir İsrail başbakanı Afrika kıta- sına ayak basmış ve Netanyahu Uganda, Kenya, Etiyopya ve Ruanda olmak üzere dört ülkeyi kapsayan ilk Afrika turunu gerçekleştirmiştir.

sinin önünü açması, İsrail'in Senegal'le ilgili hamlesini daha anlamlı hâle ge- tirmektedir. Senegal ayrıca 1975 yılından bu yana BM bünyesindeki Filistin Halkının Vazgeçilemez Haklarının Kullanılması Komitesi'nin de başkan- lığını yürütmektedir.

2017 Haziran'ında Liberya'da gerçek- leştirilen 51. ECOWAS Zirvesi'ne katı- lan Netanyahu aynı yılın kasım ayında Kenya'yı ziyaret etmiş ve burada Kenya Devlet Başkanı Uhuru Kenyatta'nın ara- cılığı ile 11 Afrikalı liderle görüşmeler gerçekleştirmiştir. Tanzanya, Uganda, Zambiya, Ruanda, Gabon, Güney Sudan, Togo, Botswana, Namibya ve Etiyopya liderleriyle Nijerya başkan yardımcısı- nın iştirak ettiği görüşmeler esnasında, Netanyahu ayrıca Ruanda'da İsrail elçiliği- nin açılacağına haberini de paylaşmıştır.⁴⁹

Gerçekleşmeyen Bir Hayal: İsrail-Afrika Zirvesi

Çin, Rusya ve Türkiye gibi aktörlerin son yıllarda dikkat çeken Afrika zirvelerinin bir benzerini düzenlemek, İsrail tara- findan da arzulanmaktadır. ECOWAS zirvesinde Netanyahu'nun dile getirdiği hedeflerden biri de Togo'da yapılması

planlanan İsrail-Afrika zirvesidir. Ne var ki 2017 yılı Eylül ayında, oluşan bas- kılar karşısında İsrail ve Togo geri adım atarak zirvenin ertelendiğini duyurmak durumunda kalmışlardır. *The Times of Israel*'den Raoul Wootlif'in yorumuna

göre, Togo üzerinde özellikle Fas ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nin baskıları etkili olmuştur.⁵⁰ Bu durum Filistin ve dostları tarafından memnuniyetle karşılanırken HAMAS siyasi birim üyelerinden İzzet er-Reşak, zirve iptalini Filistin davasını savunanların zaferi olarak değerlendirmiştir.⁵¹

Ancak İsrail-Afrika zirvesinin iptalinde rol oynayan muhtemel etkenlerden biri de Liberya'daki ECOWAS zirvesi esnasında Netanyahu'nun korumalarıyla Togo Devlet Başkanı Faure Gnassingbe'nin korumaları arasında yaşanan yumruklu arbede olabilir. Zirve sırasında Netanyahu ile görüşecek olan Gnassingbe'nin korumalarının Netanyahu'nun korumaları tarafından salona alınmaması, korumalar arasında şiddetli bir kavgaya sebep olmuş, bu yaşananlar üzerine Togo Devlet Başkanı Gnassingbe görüşmeyi iptal ederek geri dönmüştür.⁵² Togo'da planlanan İsrail-Afrika zirvesinin bu olaydan kısa süre sonra iptal edildiğinin duyurulması, akla bu ihtimali de getirmektedir.

Togo zirvesinin iptal edilmesi İsrail için ciddi bir prestij kaybına sebep olurken bu durumu telafi etmek isteyen Netanyahu Afrika'ya yönelik açılım siyasetini devam ettirmiştir. Bu minvalde 2018 yılı sonlarına doğru Çad Devlet Başkanı İdris Deby Tel Aviv'i ziyaret ederken 2019 yılı başlarında da İsrail Başbakanı Netanyahu Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu Çad'ı ziyaret etmiş ve bu karşılıklı ziyaretler sonrasında İsrail ile Çad arasındaki diplomatik ilişkiler 1972'deki kopuştan sonra yeniden tesis edilmiştir. Bu yakınlaşmada gündeme gelen en önemli konu ise İsrail'in Çad'a silah satışı olmuştur.

2018 Eylül'ünde İsrail Başbakanı Netanyahu ve Ruanda Devlet Başkanı Paul Kagame'nin New York'ta bir araya gelmesinden sonra iki ülke arasındaki ilişkiler gelişmeye başlamıştır. 2019 Nisan'ında İsrail Dışişleri Bakanlığı yetkilisi Yuval Rotem, İsrail'in Ruanda'daki elçiliğinin açılışı için Kigali'yi ziyaret etmiş, akabinde Netanyahu'nun özel temsilci sıfatıyla Meir Ben-Shabbat, Ruanda'ya giderek Devlet Başkanı

Kagame ile görüşmüştür.⁵³ MASHAV'ın tarım alanında projeler yapmaya başladığı Ruanda'da İsrail ilk büyükelçiliğinin açılışını gerçekleştirmiştir. İsrail'in Ruanda'ya yönelik girişimlerinde, Nazi Soykırımı ve Ruanda Soykırımı üzerinden özdeşleşme kurmaya çalışması ise dikkat çekicidir.

6 Aralık 2017 tarihinde ABD Başkanı Donald Trump'ın Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıdığını beyan etmesi ve ABD elçiliğinin Kudüs'e taşınacağını duyurması, Afrika ülkeleri dâhil dünyanın pek çok yerinde protesto edilmiştir. Ancak Ocak 2019'da Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde iş başına gelen Felix Tshisekedi, Mart 2020'de ABD'de İsrail adına lobicilik yapan en önemli kurum olarak bilinen Amerikan-İsrail Kamu İşleri Komitesi'nin (AIPAC) yıllık konferansına katılmış ve burada yaptığı konuşmada, Tel Aviv'de büyükelçilik ve Kudüs'te ticaret ofisi açacaklarını duyurmuştur.⁵⁴ Benzer bir açıklamayı 2020 yılı ortalarında İsrail'e gerçekleştirdiği ziyaret sırasında Malavi Dışişleri Bakanı Eisenhower Mkaka da yapmıştır. Mkaka, Malavi'nin Afrika ülkeleri arasında Kudüs'e büyükelçiliğini taşıyan ilk ülke olmak istediğini söyleyerek büyükelçiliğin 2021 yaz döneminde Kudüs'e taşınacağını ilan etmiştir.⁵⁵ Bu karar İsrailli yetkililer tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanırsa da Covid-19 salgını nedeniyle gerçekleştirilememiştir.

Sahra-altı Afrika'da 41 ülke ile diplomatik ilişkileri bulunan İsrail'in 12 ülkede de aktif büyükelçiliği vardır (Güney Afrika, Etiyopya, Kenya, Eritre, Mısır, Angola, Kamerun, Gana, Senegal, Fildişi

Sahilleri, Nijerya ve Ruanda). Mali ve Nijer gibi Müslüman çoğunluklu ülkeler de İsrail'in ilişkilerini yeniden tesis etmek için potansiyel gördüğü kıta ülkeleri arasında yer almaktadır. İsrail'le diplomatik ilişkisi olmayan Moritanya, Fas, Tunus, Cezayir, Sudan, Batı Sahra, Libya gibi ülkelerin de son yıllarda Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) aracılığıyla yürütülen "normalleşme" siyaseti sonucu İsrail'i tanıması sağlanmaktadır. Küresel Covid-19 salgınının başladığı günlerde Netanyahu, Uganda'da Devlet Başkanı Yoweri Museveni ile bir görüşme gerçekleştirmiş, bu görüşmeye Sudan'da Geçiş Konseyi'ne başkanlık eden Abdulfettah el-Burhan'ın da katılımı sağlanarak İsrail ile Sudan arasında "normalleşme" adımları atılmıştır. ABD ve BAE garantörlüğünde yürütülen bu girişim, Sudanlı yetkililerin Sudan'ın ABD'nin terör listesinden çıkartılması karşılığında İsrail'i resmî olarak tanıdıklarını beyan etmeleri ve Abraham Anlaşması'na dâhil olmalarıyla sonuçlanmıştır. Benzer şekilde Fas da ABD'nin Batı Sahra'yı Fas'ın bir parçası olarak tanıması karşılığında İsrail ile ilişkileri "normalleştirme" adına yürütülen sürecine dâhil olmuştur.⁵⁶

Dış politikada Afrika kıtasına yönelik yeniden bir başarı hikâyesi yazmak istediği anlaşılan İsrail'in kıta ülkeleriyle ikili ilişkilerini tekrar tesis etme ve geliştirme arayışında rol oynayan temel siyasi etkenler şu şekilde sıralanabilir:

- Afrika ülkelerini İsrail'in safına çekmek.
- Kudüs'ün başkent statüsünü kabul ettirmek.

- Afrika ülkelerini büyükelçiliklerini Kudüs'e taşımak için ikna etmek.
- Afrika ülkelerinin BM'de yapılan oylamalarda İsrail'e desteğini sağlamak.
- Afrika Birliği'nde yeniden gözlemci statüsü kazanmak.

İsrail Dışişleri Bakanlığı Afrika departmanında görev yapmış Yoram Elron'a göre, İsrail'in Afrika kıtasına bu kadar yoğun ilgi duyması, Kuzey Afrika ülkelerinin yaşadığı istikrarsızlığa rağmen kıtanın ekonomik ve siyasi öneminin artmasından kaynaklanmaktadır.⁵⁷ Bu ilginin motivasyonları arasında, Afrika ülkelerinin BM'deki oylamalarda İsrail menfaatleri doğrultusunda hareket etmelerini sağlamak da önemli yer tutmaktadır.⁵⁸ Örneğin 2018 yılında ABD'nin Kudüs'ü İsrail'in başkenti

olarak tanıdığını ilan edişinin ardından yapılan BM oylamasında Afrika kıtasından sadece Togo İsrail'in girişimine destek vermiş, başta Kamerun olmak üzere Güney Sudan, Uganda, Ruanda, Malavi, Benin, Ekvator Ginesi ve Lesotho çekimser oy kullanmış, Kenya, Zambiya, Sierra Leone, Orta Afrika Cumhuriyeti, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Gine Bissau, Esvatini ve Sao Tome ve Príncipe ise oylamaya katılmamıştır. Buna karşın Eritre ve Etiyopya dâhil kıta ülkelerinin geri kalanı BM'de İsrail karşıtı oy kullanmıştır.⁵⁹ Bu tablo esasında Afrika kıtasında yer alan ülkelerin neredeyse üçte ikisinin İsrail'in hukuksuzluklarına onay vermediğini göstermektedir. Ne var ki bu tutum aşağıda bahsedileceği üzere kendi içinde bazı çelişkileri de barındırmaktadır.

Afrika Birliği'nde Gözlemci Statüsü

2021 yılı Mayıs ayında 63'ü çocuk olmak üzere 227 Filistinlinin hayatını kaybettiği İsrail'in Gazze üzerine gerçekleştirdiği hava bombardımanı sonrasında başta Güney Afrika ve Cezayir olmak üzere Afrika Birliği ülkeleri İsrail'in uyguladığı şiddete yönelik kınama mesajları paylaşmışlardır. Ne var ki bu büyük insani dramın hemen akabinde, Temmuz 2021'de, İsrail 20 yıl aradan sonra tekrar Afrika Birliği nezdinde gözlemci statüsü elde etmiştir. 2002 yılında örgütteki gözlemci statüsünü kaybeden İsrail açısından bu gelişme oldukça önemli görülmektedir. Ancak bu karar kıta ülkeleri arasında

yeni bir anlaşmazlık zemini doğurmuş; başta Güney Afrika ve Cezayir olmak üzere Mısır, Komorlar, Tunus, Libya, Cibuti, Moritanya, Botsvana ve Namibya kararın üyelere danışılmadan alındığını ve Afrika Birliği'nin Filistin meselesiyle ilgili benimsediği duruşa ters düştüğünü gerekçe göstererek İsrail'e verilen gözlemci statüsünün düşürülmesi için çağrıda bulunmuşlardır. Son yıllarda İsrailli yetkililerin ciddiyetle üzerinde durduğu bu husus, İsrail-Afrika ilişkileri açısından dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir.

Burada belki sorulması gereken soru, bu zamana kadar iki devletli çözümü destekleyen ve pro-Filistin bir duruş sergileyen Afrika Birliği'nin İsrail'i gözlemci statüsünde tanımasının nasıl olup da gerçekleştiğidir. Bu gelişmeyi Netanyahu'nun bir başarısı olarak görmek abartı olmayacaktır. Zira Netanyahu'nun Afrikalı liderlerle 2015 yılından sonra artan temaslarında sık sık dile getirdiği konu, İsrail'in gözlemci statüsü elde etmesi olurken Kenya,

Uganda, Ruanda ve Togo gibi ülkelerden de İsrail için bu konuda lobi yapmaları istenmiştir. İlâveten bu kararın Afrika Birliği dönem başkanlığını Demokratik Kongo Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Felix Tshisekedi'nin yaptığı bir dönemde alınmış olması da dikkat çekicidir. Zira daha önce de zikredildiği üzere Tshisekedi İsrail lobisi AIPAC'de yaptığı konuşmada, İsrail'e yönelik sıcak mesajlar vermiştir.

Kızıldeniz Jeostratejisi ve Güvenlik

İsrail, Afrika ülkeleri ile ilişkilerine jeostratejik gerekçelerle de önem vermektedir. Zira Akabe Körfezi'nde yer alan Eilat Limanı nedeniyle Kızıldeniz'e uzanan İsrail, buradaki deniz trafiğini kendi çıkarları doğrultusunda dizayn etmek istemektedir. Son yıllarda Süveyş Kanalı'na alternatif olabilecek Eilat-Aşdod limanları arasında bir tren yolu hattı kurulması düşüncesini de dillendiren Tel Aviv yönetimi, ayrıca Eilat-Aşdod arasında Ben Gurion Kanal Projesi'ni de gündeme getirmektedir.⁶⁰ Mart 2021'de Süveyş Kanalı'nda yüksek tonajlı *Evergreen* gemisinin takılmasıyla yaşanan kriz sonrasında İsrail'in bu projeleri yeniden gündeme gelmiştir.

Bazı stratejik hedefler doğrultusunda Kızıldeniz hattına büyük önem veren İsrail için doğal olarak Kızıldeniz'in Afrika yakasında yer alan Mısır, Sudan, Eritre, Cibuti ve Somali ile ilişkiler de önemli hâle gelmektedir. Zira İsrail, sivil ve askerî tüm gemilerinin Kızıldeniz'de serbestçe hareketlerini garanti altına almak ve İran gibi düşman bellediği ülkelere ait gemilerin

bölgeye girişini engellemek istemektedir. Bu bağlamda Kızıldeniz'in girişi ve çıkışında yer alan Süveyş Kanalı, Babül Mendep Boğazı ve Aden Körfezi ve hatta Kızıldeniz içindeki büyüklü küçüklü adalar da İsrail için stratejik lokasyonlar hâline gelmektedir. Bu nedenle İsrail'de üniversite ve araştırma kurumları, Kızıldeniz'in yapısı üzerine çok çeşitli araştırmalar yürütmektedir.⁶¹

Kızıldeniz'e yönelik ilgi ve beklentiler ister istemez Afrika Boynuzu ve Doğu Afrika'yı İsrail açısından öncelikli hâle getirmektedir. Bu sebeple İsrail'in Kızıldeniz'e yönelik ilgisini Afrika Boynuzu ve Doğu Afrika üzerinden de değerlendirmek gerekmektedir. Afrika Boynuzu bölgesinde İslam dininin kültürel etkisinin güçlü olduğu Sudan, Somali ve Cibuti gibi ülkelere İsrail'in nüfuz edebilmesi kolay görünmezken bu ülkelere alternatif olarak daha seküler ve Hristiyan kimliklerin ön plana çıktığı Etiyopya, Güney Sudan, Uganda, Ruanda, Kenya ve Eritre İsrail için daha uygun iş birliği fırsatları sunmaktadır.

Afrika Ülkeleriyle Askerî ve İstihbarat Alanlarında İş Birliği

Askerî ve istihbarat alanlarında iş birliği, İsrail'in her zaman çok önem verdiği hususlar arasında olmuştur. Yom Kippur Savaşı'na kadar özellikle Mısır ve Arap dünyası üzerine istihbarat toplamak ve kendine yeni müttefikler bulmak için iş birlikleri kuran İsrail'in Soğuk Savaş sonrasında -Arap dünyası dışında İran ve çeşitli silahlı grupları da içine alacak şekilde- güvenlik endişelerinin genişlediği ve bu doğrultuda da askerî ve istihbarat birimlerini kullandığı görülmektedir.

1960'lı yıllarda İsrail'in Afrika ülkelerindeki askerî iş birliği programlarını inceleyen Abel Jacob ilginç bilgilere yer vermektedir. İsrail'in askerî yardım programını kabaca iki kısma ayıran Jacob, ülke ordularının hava, kara ve

deniz güçlerinin hatta polis birliklerinin eğitilmelerine yönelik programları ilk grup yardımlar içinde tanımlarken; paramiliter birliklere İsrail ve Afrika'da verilen eğitimleri ise ikinci grup askerî yardımlar şeklinde tanımlamaktadır. Buna göre ilk grup yardımlar, 1966 yılında Etiyopya, Gana, Kenya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Benin, Madagaskar, Sierra Leone, Tanzanya, Uganda ve Burkina Faso'da uygulanmıştır. İkinci grup yardımlar ise İsrail'in *Nahal* ve *Gadna* adlı oluşumları tarafından 17 farklı Afrika ülkesinde yürütülmüştür. Kamerun, Çad, Togo, Zambiya, Liberya, Gabon ve Orta Afrika Cumhuriyeti bu tür eğitimlerin verildiği ülkelerden bazılarıdır.⁶²

Kamerun'da 40 yıldır ülkeyi yöneten Devlet Başkanı Paul Biya'ya doğrudan bağlı elit askerî birim olan BIR'ın yıllardır İsrail tarafından eğitildiği belirtilmektedir.

Günümüzde ise İsrailli yetkililer Afrika'ya yönelik açılımlarında sık sık "terörle ortak mücadele" söylemini kullanmaktadır. Filistin halkının özgürlüğü için mücadele eden HAMAS ve el-Fetih gibi yapıları terörist olarak nitelendiren ve bu yapıların Afrika kıtasına ulaşmasının önüne geçmek isteyen İsrail, terörle mücadele tezi üzerinden iş birliği tesis etmek istediği Afrika ülkeleriyle askerî eğitimler, istihbarat paylaşımı ve silah satışı dâhil geniş kapsamlı ilişkiler kurmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda İsrail İslamofobinin sunduğu imkânları da kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde sonuna kadar kullanmaktadır. Öyle ki bu kullanışlı argüman İsrail'e ABD ve diğer Batılı ülkelerle de kıtada iş birliği yapma imkânları sumaktadır; dolayısıyla İslam ile özdeşleşen bazı silahlı grupların varlığının İsrail'e Afrika'da yeni iş birliği alanları açtığını söylemek mümkündür.

Silahlı birtakım hücrelerin yayılımından endişe duyan ülkeler İsrail ile istihbarat ve askerî alanda iş birliğinden çekinmemektedir. Eritre ile birlikte Filistin'in varlığını tanımayan Afrika ülkelerinin başında gelen Kamerun da bu ülkelerden biridir. Kamerun'un güvenlik sektörü bu minvalde İsrail'in etkinliğini en fazla arttırdığı yerler arasındadır. 1973-1986 döneminde İsrail-Kamerun diplomatik ilişkileri kesintiye uğramış olsa bile Kamerun, Afrika kıtasında 1986 yılında

İsrail ile ilişkilerini yeniden tesis eden ilk ülke olmuştur. Bu tarihten sonra Kamerun İsrail'in etkisini arttırdığı ülkelerden biri hâline gelmiştir. Güvenlik sektörü yanında su, tarım, eğitim ve enerji İsrail'in Kamerun'da ilgilendiği başlıca sektörlerdir. Kamerun ayrıca İsrail'in Afrika Birliği'nde yeniden gözlemci statüsü elde etmesini destekleyen ülkelerin başında yer almıştır.

Kısmen Çad Gölü Havzası'ndaki Boko Haram teröründen etkilenmeye devam eden Kamerun'da İsrail'in güvenlik sektöründeki rolü sanıldığından çok daha fazladır. *African Arguments*'te yer alan konuya ilişkin bir araştırmaya göre, Kamerun'da 40 yıldır ülkeyi yöneten Devlet Başkanı Paul Biya'ya doğrudan bağlı elit askerî birim olan BIR'ın (*the Rapid Intervention Battalion*) yıllardır İsrail tarafından eğitildiği ifade edilmektedir. Biya'nın özel ordusu olarak bilinen bu birliğin Kamerun'da yaşanan pek çok insan hakkı ihlalden sorumlu olduğu iddia edilmektedir. Bütçesi ülkede faaliyet gösteren petrol şirketlerden sağlanan BIR'ın eğitimi ve silahlandırılmasında 1980'li yıllardan bu yana İsrailli paralı askerlerin rol oynadığı; İsrailli silah ve askerî araç üreten şirketlerin de bu birliklere teçhizat sağladığı belirtilmektedir.⁶³

Anti-İslamcı bir söylem benimseyen İsrail, aynı zamanda kıtada İran'ın yeni nüfuz alanları elde etmesinin ve özellikle

Nijer gibi ülkelerden nükleer programı için uranyum temin etmesi ihtimalinin önüne geçmek için tüm imkânlarını ve nüfuzunu seferber etmektedir. İsrail-Batı Afrika ilişkilerine dair *Al Jazeera*'da yer alan bir değerlendirmeye göre, İsrail'in Batı Afrika'ya verdiği önemin arkasında yatan asıl sebep Liberya, Fildişi Sahilleri gibi Batı Afrika ülkelerinde bulunan Lübnan diasporası ve bu diasporanın Hizbullah'a finansal destek sağlaması endişesidir. Abidjan Havalimanı'nı işleten *Visual-Defence* gibi İsrailli güvenlik şirketleri bu ülkelerde yatırım yapmaya teşvik edilerek Lübnan diasporası hakkında istihbarat toplanması amaçlanmaktadır.⁶⁴

2012 yılında Mali yönetiminin ülkenin kuzeyinde faal olan İslamcı silahlı

gruplar karşısında aciz kalması sonrası askerî müdahale için Fransa'nın Mali'ye çağrılmasının İsrail adına iyi bir fırsat olabileceği değerlendirilmiştir. Mali'nin silahlı terör grupları karşısında yalnız bırakıldığı için Arap dünyasına olan kızgınlığının ve Fransa'nın ülkedeki askerî varlığının İsrail'e yeni alanlar açabileceğini belirten Emmanuel Navon, bu durumu diplomatik bir fırsat olarak değerlendirmiş ve yararlanılmasını tavsiye etmiştir. Navon'un tespitlerine göre el-Şebab ve Boko Haram gibi silahlı gruplardan çekinen Nijerya, Etiyopya ve Kenya gibi ülkeler, askerî alanda İsrail ile iş birliği yaparak yüklü miktarda silah ve teçhizat alımı yapmak istemektedirler.⁶⁵

İsrail-Afrika Ticari İlişkileri

İsrail'in Afrika ülkelerine yönelik diplomatik girişimlerinin ardından kıta ülkeleriyle geliştirmeye çalıştığı ticari ilişkilere de bakmak yerinde olacaktır; zira İsrail'in temel hedeflerinden birinin Afrika kıtasıyla ticaret hacmini arttırmak olduğu görülmektedir. Özellikle enerji, silah ve teknoloji alanlarında yatırım yapan İsrail şirketleri, kıta ülkelerine silah, gözetleme ve güvenlik sistemleri satma konusunda hayli iştahlı gözükmektedirler.

1960'lı yıllara ait bazı verilere göre, İsrail'in Afrika kıtasındaki ticaret hacmi 40 milyon dolar seviyelerinde iken bugün bu rakam 900 milyon dolar seviyelerindedir. Güney Afrika, Nijerya

ve Kenya İsrail'in ihracat ve ithalat işlemlerinin yoğunlaştığı ilk üç ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin 139 milyon dolarlık ikili ticaret hacmi ile Kenya İsrail'in Afrika kıtasındaki toplam ticaret hacminde %8'lik bir paya sahiptir.⁶⁶ Kimyasallar ve petrol ürünleri, makine ve ekipmanları, telekomünikasyon ürünleri İsrail ile Afrika ülkeleri arasındaki ticari ilişkilerde öne çıkan ilk üç kalemi teşkil etmektedir. Ne var ki bugün, 2010-2011 dönemine göre -aradan geçen 10 yılda- İsrail'in Afrika ülkeleriyle diplomatik girişimleri artmış olsa da ticaret hacmi düşme eğilimindedir. 2012 yılında 1,6 milyar dolara ulaşan karşılıklı ticaret hacmi,

Afrika ülkeleriyle ticaretinde silah satışı gittikçe daha önemli bir yer tutmaya başlayan İsrail'in 2012-2013 döneminde kıtadaki satışlarını ikiye katladığı görülmektedir.

İsrail'in ihracatındaki gerileme nedeniyle bugün 900 milyon seviyelerindedir.⁶⁸

İsrailli silah şirketleri için Afrika kıtası büyük bir pazardır. Batı Afrika ülkeleri Sierra Leone ve Liberya'da iç savaşın yaşandığı 1990'lı yıllarda İsrailli şirketler elmas zengini bu ülkelere yüklü miktarda silah satışı gerçekleştirmiştir. Siemon T. Wezeman imzalı *Sipri* raporuna göre, 2006-2010 yılları arasında İsrail'in tüm silah satışının %2'si Sahra-altı Afrika'ya yapılmıştır. Kamerun, Çad, Ekvator Ginesi, Lesotho, Nijerya, Ruanda, Seyşeller, Güney Afrika ve Uganda İsrail'den silah alımı yapan kıta ülkeleri olarak öne çıkarken özellikle Nijerya'nın en büyük silah alıcısı olduğu ifade edilmektedir. Silahların yanında gözetleme sistemleri, askerî araçlar, mühimmat ve askerî eğitimler sağlanması da İsrail silah şirketlerinin yoğunlaştığı alanlardır.⁶⁹

Afrika ülkeleriyle ticaretinde silah satışı gittikçe daha önemli bir yer tutmaya başlayan İsrail'in 2012-2013 döneminde kıtadaki satışlarını ikiye katladığı görülmektedir. *The Times of Israel*'in konuya ilişkin bir haberinde, İsrail silah şirketlerinin Afrika ülkeleriyle 2012 yılında 107 milyon dolar, 2013 yılında 223 milyon dolar, 2014 yılında ise 318 milyon dolar değerinde silah satış anlaşması yaptıkları belirtilmek-

tedir.⁷⁰ Ayrıca burada zikredilen resmî satış verileri dışında sayısı bilinemeyen miktarda İsrail yapımı hafif silah, çeşitli araçlar üzerinden Afrika kıtasına yasa dışı yollardan sokulmaktadır. Öte yandan İsrail'deki iktidar karşıtı muhalif oluşumlar, insan hakları ihlalleri gibi gerekçelerle Afrika ülkelerine, özellikle de Uganda'ya silah satışının durdurulmasını istemektedir.⁷¹

İsrail resmî makamları, kıta ülkelerine yapılan yüklü silah satışına rağmen "Kalkınma Diplomasisi" kavramını kullanarak İsrail için Afrika kıtasında pozitif ve yatırımcı bir imaj inşa etmeye çabalamaktadır. Bu amaç doğrultusunda İsrail teknoloji şirketleri Afrika'da elektrik, su, enerji ve tarım gibi alanlarda da yatırımlar yapmaya istekli gözükmektedir. Ayrıca son yıllarda devletlerin ve özel şirketlerin güvenlik alanında artan gözetleme sistemleri ihtiyacına yönelik olarak İsrail teknoloji şirketleri kamera izleme sistemleri satışına da önem vermeye başlamıştır.⁷² Silah satışı yanında havacılık sektörü de İsrail'in yöneldiği alanlardan biridir. Zira İsrail, diplomatik ilişki içinde olduğu ülkelerin hava sahasını kullanmayı ve karşılıklı uçuş hatlarının açılmasını oldukça önemsemektedir.

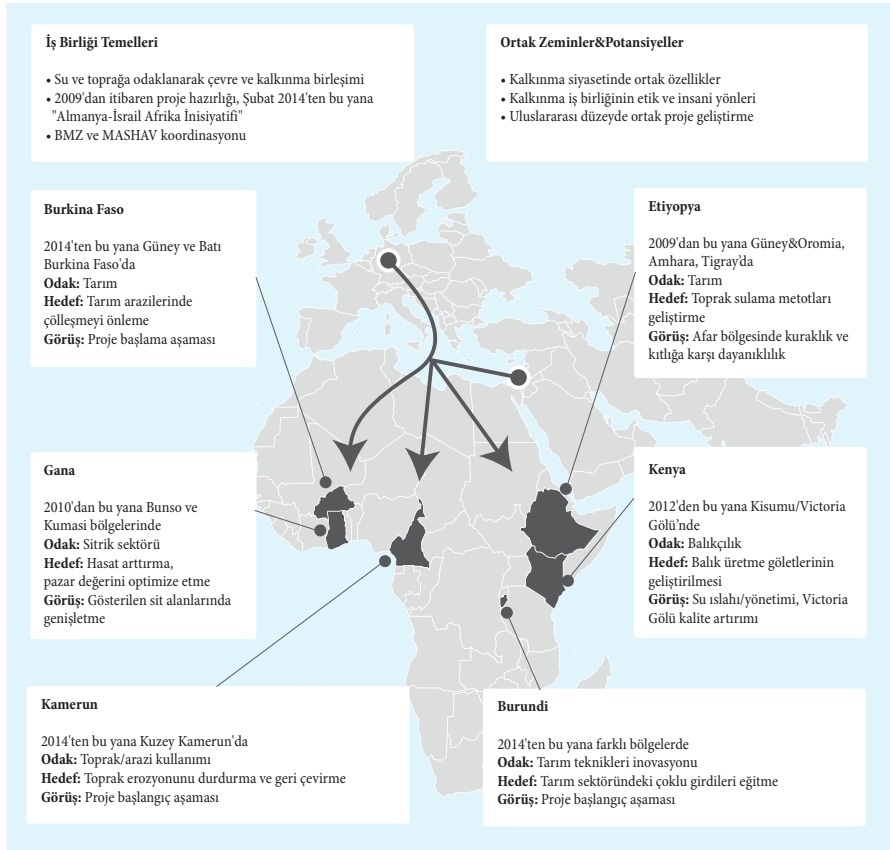
Afrika Kıtasında Üçüncü Ülkelerle İş Birliği Yaklaşımı

İsrail'in Afrika kıtasında tek başına hareket eden bir aktör olmadığı, içinde bulunduğu karmaşık ilişkiler ağının farklı uzantılarının İsrail yanlısı çeşitli lobilere ve ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya gibi aktörlere uzandığı da görülmektedir. Bu minvalde İsrail'in Afrika politikası değerlendirilirken konunun üçüncü ülkelerle yapılan iş birlikleri (*trilateral relations*) bağlamında da ele alınması gerekmektedir. Zira

Siyonizm etkisinde oldukça ideolojik motivasyonlarla güdülenen İsrail'in Afrika'ya yönelik politikası üçüncü ülkelerle kurulan iş birliklerinde de dikkat çekmektedir.

Raporun başında da belirtildiği gibi, 1960'lı yılların ortasında yardım projeleriyle pozitif bir imaj inşa etmeye çalışan İsrail, Afrika'da gerçekleştireceği yardım projelerinin parasını ABD'den

Afrika Kıtasında Almanya-İsrail İş Birliğinin Gerçekleştiği Ülkeler

talep etmiştir. Konuyla ilgili olarak Zack Levey'in İsrail arşiv belgelerine dayandırdığı bilgiye göre, 1965-1967 yılları arasında CIA üzerinden İsrail kalkınma ajansı MASHAV'a Afrika kıtasındaki projeleri için 7 milyon dolar aktarılmıştır.⁷³ Üçüncü aktörlerle Afrika kıtasında iş birliği yaklaşımını 1960'lar ve 1970'lerde Angola ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi ülkelerde ABD ile sürdüren İsrail, daha sonraki evrelerde de kıta ülkeleriyle ilişkilerinde bu tutumunu devam ettirmiştir. Bu minvalde özellikle ABD'nin yanı sıra Fransa, İngiltere ve Almanya gibi Avrupalı devletler de dikkat çekmektedir.

Kuruluşundan itibaren Fransa ile iş birliği içinde olan İsrail, özellikle kanal krizi sırasında Fransa ve İngiltere çıkarlarına hizmet etmek ve bu sayede kendi nüfuz alanını genişletmek üzere hareket etmiştir. Benzer motivasyon, Fransa'nın Cezayir'de bağımsızlık mücadelesi veren Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLN) unsurlarını bastırmaya çalıştığı 1950'li yıllar boyunca da görülmektedir. FLN unsurlarının bastırılmasında Fransız istihbaratına yardımcı olan İsrail, bu hizmetine karşılık Fransadan AMX 13 tankları ve Mystere savaş uçakları almıştır. Taraflar arasındaki iş birliği bununla da kalmamış, MOSSAD tarafından Cezayir Yahudilerinden kurulan *Misgeret* isimli birim, İsrail ve Fransada askerî eğitimler alarak Konstantin, Oran ve Cezayir şehirlerinde Fransızlara FLN unsurlarının bastırılmasında yardımcı olmuştur. Gizli yeminle örgütlenen bu silahlı oluşumun faaliyet alanı Fas, Cezayir ve Tunus'u kapsayacak şekilde genişletilmiştir. İsrail, 1960'lı yılların başlarında

İsrail'in Afrika kıtasında tek başına hareket eden bir aktör olmadığı, içinde bulunduğu karmaşık ilişkiler ağının farklı uzantılarının İsrail yanlısı çeşitli lobilere ve ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya gibi aktörlere uzandığı da görülmektedir.

Cezayir'in bağımsızlığı için BM bünyesinde yapılan oylamalarda tamamen Fransa yanlısı bir tutum takınarak oy kullanmıştır. Cezayir'in bağımsızlığına kadar bu tutumunu değiştirmeyen İsrail, FLN yetkilileri ve onun rakibi konumundaki Cezayir Ulusal Hareketi'yle (MNA) de Cezayirlileri Mısır ekseninden uzak tutmak için alttan alta görüşmeler yaparak süreci etkilemeye çalışmıştır.⁷⁴ 1950'li yılların ortalarından itibaren İsrail-Fransa iş birliği daha da derinleşmiştir. Jacob Abadi'nin verdiği bilgilere göre, İsrail askerleri pilot eğitimleri vermek için Cezayir'e gelmiş, ayrıca ülkede bulunan 100.000 kadar Yahudi, FLN karşısında Fransa ile tam iş birliği yapmak üzere örgütlenmiştir.⁷⁵ Cezayir, İsrail'in bu siyasetine bağımsızlık kazandığı 1962'den sonra Filistin davasını destekleyerek ve İsrail ile ilişki kurmayarak tepki göstermiştir. Bilindiği gibi FKÖ ilk örgütlenmesine 1965 yılında Cezayir'de açtığı büro ile başlamış, 1988 yılında Yaser Arafat Filistin Devleti'ni kurduklarını yine Cezayir'den ilan etmiştir.

İsrail'in Almanya Büyükelçisi He Yakov Hadas-Handelsman'ın aktarımına göre, Sahra-altı Afrika'da Etiyopya, Gana ve Kenya'nın yanında Burundi, Kamerun ve Burkina Faso Almanya'nın İsrail'in

yardım kuruluşu MASHAV ile iş birliği yaptığı ya da yapmayı planladığı ülkeler arasında yer alırken bu ikili, tarım ve balıkçılık gibi sektörlerde de çeşitli projeler gerçekleştirmektedir. Almanya-İsrail diplomatik ilişkilerinin 50. yıl dönümü

anısına oluşturulan *İsrail-Almanya Afrika İnisiyatifi* 2009 yılında İsrail'in 7 milyon, Almanya'nın 70 milyon dolar katkısı ile bir fon oluşturarak Etiyopya, Kenya ve Kanada gerçekleştirilecek projelerde iş birliğine başlamıştır.⁷⁶

AFRİKA KITASI'NDA ANTI-SİYONİST CEPHE

2000 yılında gerçekleşen İkinci İntifada esnasında babası Cemal el-Dura ile sığındıkları beton bariyerin arkasında katledilen Muhammed el-Dura, Filistin davasının sembol isimlerinden biri olmuştur. Şehidin ismini yaşatmak için Mali'nin başkenti Bamako'da, el-Kudüs caddesi üzerinde, gelip geçenlerin görebileceği bir anıt dikilmiştir. Sudan'ın başkenti Hartum'da da Havalimanı caddesinin hemen başlangıcında, yoldan geçenlerin dikkatini çeken ilk şeylerden biri Kudüs maketidir. İsrail'in hukuksuzlukları sonrası Kudüs isminin ya da Filistin şehitlerinin isimlerinin cadde ve sokaklara verilmesi veya Filistin davasını hatırlatan çeşitli anıtların dikilmesi pratiği, Afrika ülkelerinde de uygulanmaktadır. Ancak bu tablo kıtada Müslüman nüfusun yoğun olduğu yerlerden daha güneye inildikçe değişmektedir.

BBC'nin 2012-2014 döneminde dünyada İsrail'in etkisini ölçmeyi amaçlayan bir anket çalışmasına göre, İsrail'in pozitif algılandığı yerlerin başında ABD ve Sahra-altı Afrika ülkeleri (özellikle Kenya, Gana ve Nijerya) gelmektedir.⁷⁷ Sömürgecilik ve emperyalizm gibi tecrübelerden geçmiş, insan hakları konusunda son derece bilinçli olması beklenen

Sahra-altı Afrika'da İsrail'in rahatlıkla zemin oluşturması, diaspora Yahudilerinin ve bazı lobilerin etkilerinin de ötesinde gerekçelere bağlanabilir. Öncelikle siyasi cephedeki karar alıcıların İsrail ve dostları olarak adlandırılacak cepheyle karşı karşıya gelmekten ve baskıya maruz kalmaktan kaçındıkları görülmektedir. Bu ülkeler ayrıca ekonomik, siyasi ve askerî konularda da bazı çıkar ve dengeleri gözetmektedir. Örneğin OPEC üyesi Nijerya İsrail'e karşı tutumunda Arap dünyasını hesaba katarken nüfusunun büyük çoğunluğu Müslüman olan ülke yöneticileri de halklarının tepkisini gözetmek durumunda kalmaktadır. Bazı Afrika ülkeleri için ise, İsrail'e destek verilmesi Arap veya İslam karşıtlığı gibi motivasyonlardan beslenmektedir.

Politik cephede yukarıda sayıldığı türden bazı izahatlar getirilse bile bu durum aynı zamanda Hristiyan-Siyonizmi denen olguyla da ilgilidir. Hristiyanlığın Pentekostalizm ve Evanjelik versiyonlarının yaygın varlığı, İsrail'in elde ettiği desteğin dinî gerekçesi olarak gösterilmektedir.⁷⁸ Bu Hristiyan mezhepler Siyonizm ile kurdukları ilişkide, Hz. İsa'nın yeryüzüne inmesinden önce tüm Yahudilerin kendilerine vaat

Hristiyan-Siyonizmi denen olgu, İsrail'in Afrika kıtasında elde ettiği desteğin dinî gerekçesi olarak gösterilmektedir.

edilen topraklarda toplanması gerektiğine inanmakta ve bu minvalde de İsrail'in varlığını desteklemektedirler. Vatikan'ın İsrail'i 1993 gibi geç bir tarihte tanıdığı düşünülürse Afrika'daki Katolik Hristiyan dünyanın bu noktada gösterdiği reflekslerle Evanjelik ve Pentekostal mezheplerden farklılaştığını söylemek gerekmektedir. Anti-Siyonizm olgusunu Yahudi karşıtlığıyla eşdeğer gören David Gakunzi'ye göre, anti-Siyonizm'in varlık gösterdiği diğer gruplar; cihadi silahlı hareketler ve Yahudi sermayesinin köle ticaretinde oynadığı rolü önemseyen siyah üstünlükçülüğü (*black-supremacist*) yapan hareketlerdir.⁷⁹

Evanjelik ve Pentekostal mezheplerin Sahra-altı Afrika ülkelerindeki varlığına rağmen İsrail'in Afrika açılımının tamamen sorunsuz gerçekleştiğini söylemek pek de mümkün değildir. Kıtada var olan Yahudi diasporası, Afrikalı Yahudi topluluklar, AIPAC ve *American Jewish Committee Africa Institute* gibi Batı'da güçlü birtakım lobiler, çeşitli Afrika ülkelerinde örgütlenen *Africa-Israel Journal*'ı yayınlayan *Africa-Israel Initiative* gibi sivil oluşumlar, MASHAV'da eğitim alanların bir araya getirildiği *Shalom Club* türü yapılar ve uluslararası kuruluşlar dinî, siyasi ya da ekonomik amaçlarla her ne kadar İsrail için alan açarak destek verse de kıtada İsrail'in politikalarına karşı çıkan bir kesimin bulunduğunu da söylemek gerekir. Öyle ki önceki bölümlerde zikredilen İsrail-Afrika zirvesinin

iptal edilmesi mevzusunda da böyle bir direniş hattının devreye girdiği söylenebilir. Yine benzer şekilde İsrail'in Afrika Birliği nezdinde gözlemci statüsü elde edişi de kıta devletleri arasında çeşitli itirazlara yol açmıştır.

Nijerya'nın kuzeyinde faal olan Sokoto Halife'nin kurucusu Osman Dan Faido'nun torunu Ahmedu Bello, ülkenin bağımsızlık kazandığı yıllarda İsrail karşıtlığı yapan isimlerin başında gelir. Golda Meir'in 1958'de gerçekleştirdiği Afrika turu sırasında kendisiyle görüşme isteğini ağır sözlerle geri çeviren Bello, Nijerya ile İsrail arasında imzalanan ticari anlaşmaya ilişkin görüşü sorulduğunda, "Bizim nazarımızda İsrail diye bir

devlet yoktur! Ve asla da olmayacaktır!” cevabını verir.⁸⁰ 1970’li yıllarda anti-Siyonizm ile ismi özdeşleşen kişi ise, daha önce de belirtildiği gibi Uganda Devlet Başkanı İdi Amin Dada’dır. Bu yıllarda Libya Devlet Başkanı Muammer el-Kaddafi de anti-Siyonizm’in sembol isimlerinden biri hâline gelmiştir. Yukarıda da zikredildiği üzere -İdi Amin vakasından da anlaşılacağı gibi- İsrail birimleri Kaddafi’nin Afrika kıtasında nüfuz alanını genişletmesinden rahatsızlık duymuşlar ve özelde Kaddafi üzerinden genelde de Arap ve İslam düşmanlığı üzerinden müttefikler aramışlardır. İsrail, Çad’ın Libya destekli milislerle mücadelesinde Kaddafi girişimlerinin önünü kesmek

için Çad’a çeşitli şekillerde destek sağlamıştır.⁸¹ Kaddafi ise İsrail’in kıtadaki etkinliğini azaltmak adına, Afrika Birliği Örgütü’ndeki gözlemci statüsünün düşürülmesi için lobi yapan isimlerin başında gelmiştir.

Ahmedu Bello ve Muammer el-Kaddafi gibi sembol isimlerin yanında Afrika kıtasında, özellikle de Sahra-altı Afrika’da, Yahudi yerleşimcilere ve lobilerin varlığına rağmen dinî bir tabanı olmasa da anti-Siyonizm damarının güçlü olduğu yerlerin başında Güney Afrika Cumhuriyeti gelmektedir. Siyasi oluşumlardan sivil toplum kuruluşlarına kadar çeşitli kesimlerin yer aldığı Filistin’e destek programları ve açıklama-

ları, Filistin diasporasının ve lobiciliğinin bu ülkedeki zayıflığına rağmen kendini göstermektedir. Bunun temel sebeplerinden ilki, Güney Afrikalıların kendi apartheid geçmişleriyle günümüzde Filistinlilerin maruz kaldığı uygulamalar arasında empati kurabilmeleridir. Bu pencereden bakıldığında bir apartheid rejimi olan İsrail, başkalarının yaşam haklarını ve topraklarını elinden alarak insan haklarına aykırı hareket etmekte ve bu durum Güney Afrika'nın siyasi elitlerini temsil eden ANC prensiplerine uygun düşmemektedir.

Güney Afrika'da Filistin sempatisinin varlığının bir diğer nedeni ise, geçmişte İsrail ile yaşanan soğukluğun hâlen devam etmesidir. Yukarıda da değinildiği üzere, Güney Afrika'da siyahi halkı baskı ve zulüm altında tutan apartheid rejimiyle İsrail arasında silah ve nükleer teknoloji alanlarında stratejik ilişkiler kurulmuş ve tüm dünyanın ambargo uyguladığı bir dönemde İsrail, Güney Afrika'daki azınlık beyaz rejimle ilişkilerini sürdürmüştür. Her ne kadar Nelson Mandela'nın MOSSAD ajanlarıncı Addis Ababa'da eğitildiği, ANC kadrolarını kışkırtmak amacıyla sıklıkla dolaşıma sokulan manipülatif bir haber olsa da gerçekte apartheid yıllarında İsrail ANC'ye destek olmak yerine ulvi çıkarları uğruna ırkçı rejimle iş birliği yapmayı tercih etmiş ve hatta Nelson Mandela'nın ömür boyu hapse mahkûm edilmesi ülkedeki ilk Yahudi avukat olan savcı Percy Yutar elinden gerçekleşmiştir. 1990'lı yılların başında hapis hayatı sona eren Mandela'nın görüştüğü kişiler arasında Yaser Arafat da vardır ve onun

“Filistin özgürleşmedikçe bizim özgürlüğümüz tamamlanmış olmayacaktır.” sözleri tarihe geçmiştir. Güney Afrika'da Filistin'e destek söylemleriyle ön plana çıkan isimlerden bir diğeri de Anglikan Kilisesi'nin başpiskoposluğunu yapan ve apartheid rejiminin sonlandırılması için yaptığı girişimler dolayısıyla 1984 Nobel Barış Ödülü'ne layık görülen Desmond Tutu'dur. Tutu da birçok demecinde İsrail ile apartheid rejimi arasındaki paralelliklere dikkat çekerek, bu temelde Filistin halkı ile özdeşlik kurduğunu ifade etmiştir.

Mandela ve Tutu gibi toplum önderlerinin dikkat çektiği Filistin bilinci ve farkındalığı, bugün Güney Afrika'da toplumun farklı kesimlerden ve partilerden insanların destekleriyle devam etmektedir. İsrail'in hukuksuzluklarının kınandığı ve İsrail ürünlerinin boykot edildiği kampanya ve protesto hareketleri sürüp giderken Nelson Mandela'nın torunlarından Zwelivelile Mandela da zaman zaman protestolarda yer alarak Filistin'e karşı dayanışma mesajları vermektedir.

Afrika Birliği Örgütü üyesi 55 ülkenin bulunduğu Afrika kıtasında Kamerun ve Eritre haricindeki bütün ülkeler Filistin devletini resmen tanımaktadır. Afrika Birliği çeşitli kereler İsrail'in Filistin topraklarındaki zulmünü kınarken Filistin meselesinde iki devletli çözüme destek vermiştir. Ne var ki realitede bu idealist duruş bazı durumlarda zedelenmektedir. İsrail'in Afrika Birliği nezdinde 2021 ortalarında gözlemci statüsü elde etmesi de kıta ülkeleri arasında yeni bir anlaşmazlık doğurmuştur. Bu bağlamda Güney Afrika

yine İsrail'in Afrika Birliği'nde gözlemci statüsü elde etmesine karşı çıkarak çeşitli ülkelerle birlikte bu kararın iptal edilmesi için diplomatik çabalarda bulunmuştur. Afrika Birliği'nin Filistin meselesine yönelik bugüne kadar benimsediği yaklaşıma ters düşüldüğü gerekçesiyle İsrail'in gözlemci statüsünün düşürülmesini isteyen Güney Afrika Cumhuriyeti, bu minvalde Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC) ülkelerini ve Afrika Birliği üye ülkelerini ikna etmeye çalışmaktadır.

Fas'ın İsrail ile ilişkilerini ABD'yle Batı Sahra pazarlığı üzerinden normalleştirmeyi kabul etmesinde Fas-Cezayir arasında yaşanan diplomatik gerilimin de etkisi vardır. Gelinek noktada iki ülke diplomatik ilişkilerini karşılıklı sonlandırdıklarını ilan ederken Cezayir de İsrail'in Afrika Birliği nezdinde gözlemci statüsü

elde edişine karşı çıkan ülkelerin başında yer almıştır. Cezayir'in İsrail karşıtı bu tutumunu ülkenin bağımsızlık dönemine ilişkin siyasi-ideolojik hafızada aramak gerekmektedir. İsrail'in Fransa'ya verdiği destek ve ısrarla bu desteği sürdürmesi, Güney Afrika'da ANC üzerinde olduğu gibi Cezayir'de de siyasi kadrolar üzerinde İsrail karşıtlığı şeklinde yansımaktadır. Bu minvalde Fas'ın İsrail ile ilişkilerini normalleştirme adımı, Cezayir cephesinde olumsuz karşılanmaktadır. Bu tutum elbette Cezayir'de sadece siyasi kadrolarla da sınırlı kalmamaktadır. Örneğin Tokyo Olimpiyat Oyunları'nda Cezayirli judocu Fethi Nourine İsraili bir sporcuyla eşleşince olimpiyat oyunlarından çekilme kararı almış, bunun sonucunda da antrenörüyle birlikte Dünya Judo Federasyonu tarafından 10 yıl süreyle olimpiyat oyunlarından men edilmiştir.

İSRAİL'İN AFRİKALI GÖÇMEN KRİZİ

Son yıllarda Afrika kıtası ülkelerinin demografik genişlemesinin ve kıtada yaşanan bazı istikrarsızlıkların neden olduğu göç dalgaları, Avrupa kadar Ortadoğu coğrafyasını da etkilemektedir. Mısır üzerinden Sina Yarımadası'na mülteci geçişleri yaşanırken göçmenler bu güzergâh üzerinden İsrail sınırlarına giriş yapmaktadır. Ancak 2013 yılına kadar Sina üzerinden Afrikalı göçmen geçişine sahne olan İsrail, yasa dışı yollardan giriş yapan bu insanları geri göndermek için yoğun bir mesai harcamaktadır. Son yıllarda iyiden iyiye krize dönen bu husus, bir yönüyle İsrail'in insan ve göçmen haklarına karşı tutumunu da

tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır. Yasa dışı Afrikalı göçmenler insan hakları derneklerince sığınma hakkına sahip olarak değerlendirilirken İsrail makamlarının bu göçmenleri istekleri dışında Uganda ya da Ruanda gibi üçüncü bir ülkeye gönderme planları zaman zaman basına yansımaktadır.

Çoğunluğu Sudan, Güney Sudan, Etiyopya, Eritre, Fildişi Sahilleri ve Nijerya gibi ülkelerden gelen göçmenler, özellikle son 10 yılda İsrail güvenlik güçlerinin kötü muamele ve saldırıları karşısında zaman zaman protesto gösterileri düzenlemektedir. Bu protestolara misilleme

İsrail, bir taraftan Afrika kıtasına açılım gerçekleştirmeye çalışırken bir taraftan da Afrikalıları İsrail'den çıkartmaya yönelik bir iç siyaset yürütmektedir.

olarak kimi İsrail vatandaşları da gösteriler yapmakta ve göçmen dükkânlarına zenofobik saldırılar gerçekleştirmektedir. Göçmen karşıtı bu protestolara Likud gibi bazı siyasi oluşum mensupları da destek vermektedir.⁸²

İsrail, bir taraftan Afrika kıtasına açılım gerçekleştirmeye çalışırken bir taraftan da Afrikalıları İsrail'den çıkartmaya yönelik bir iç siyaset yürütmektedir. Göçmenler sığınma hakkı, sağlık, barınma, eğitim gibi hizmetlerden yararlandırılmazken ülkeye göçmen girişini azaltmak için 241 km'lik Mısır-İsrail sınırına 4,9 metre yüksekliğinde duvar ve tel örgü çeken İsrail, yakaladığı göçmenleri hapsedmek için de 30.000 kişi kapasiteli bir kompleks inşa etmiştir. Ayrıca göçmenlere mahkemeye çıkartılmadan üç yıla kadar tutuklama ve 2 yıldan 15 yıla kadar hapis cezası verebilmeye imkân tanıyan Sızmaları Önleme Yasası'nı da uygulamaya koymuştur.⁸³

İsrail'in Afrikalı göçmenlere yönelik aldığı tedbirler bunlarla da sınırlı değildir. 2013 yılında ortaya çıkan skandala göre İsrail, Afrika kıtasından gelen Etiyopyalı göçmenlere düzenli periyotlarla doğum kontrolü sağlayan ilaçlar enjekte ederek kısırlaştırma programı uygulamıştır. Etiyopyalı göçmenlerin doğurganlık oranlarındaki ani düşüşle ortaya çıkan skandal sonrasında İsrail Sağlık Bakanlığı yetkilileri bu uygulamanın sadece gönüllü göçmenler üzerinde yapılması yönünde bir düzenlemeye gitmiştir.⁸⁴

İsrail'in Afrikalı göçmen ve sığınmacılara yönelik tavrı, kısırlaştırma gibi insanlık dışı uygulamaların yanında sığınmacıları üçüncü ülkelere transfer etme girişimlerini de kapsamaktadır. Konuya ilişkin *Haarezt*'in hazırladığı kapsamlı bir habere göre, Sudanlı ve Eritreli sığınmacıların Güney Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad ya da Uganda'ya gönderilmeleri için İsrail Savunma Bakanlığı ve istihbarat birimleri, bu ülkelerde networke sahip Yahudi iş adamları aracılığıyla bazı siyasetçi ve devlet başkanları ile görüşmeler yapmış, rüşvetler dağıtmıştır. Göçmenleri kabul eden ülkelere askerî yardım ve radar sistemi gibi stratejik donanımların sağlanması dahi vaat edilmiştir. Ayrıca Sudanlı sığınmacıların üçüncü bir ülke üzerinden Darfur'a sokulmaları ve burada Darfur'daki ayrılıkçı silahlı hareketlere destek vermeleri de konuşulmuştur.⁸⁵

İsrail'in yaşadığı Afrikalı göçmen krizinden de anlaşılacağı üzere, Tel Aviv yönetimi bir taraftan Afrika ülkeleri ile diplomatik, ticari ve askerî ilişkilerini geliştirmek isterken bir taraftan da Afrikalı göçmen ve sığınmacıları çeşitli yöntemlerle işgal ettiği topraklardan uzaklaştırmaya çalışmakta ya da birtakım karanlık işlere alet etmek istemektedir. Esasında İsrail siyasetinin iki yüzölçümünü ortaya koyan bu tablo, İsraili yöneticilerin Afrika ziyaretlerinde ve Afrikalı liderlerle temaslarında sarf ettikleri pozitif söylemlerle taban tabana zıtlık teşkil etmektedir.

SONUÇ

Önümüzdeki yıllarda küresel siyasi ve iktisadi arenada Afrika kıtası ülkelerinin daha önemli ve aktif roller oynamaya başlayacağını sezmiş görünen İsrail, bu minvalde kıta ülkelerine yönelik bir yeniden açılım siyaseti uygulamaktadır. Son 10 yılda daha da belirgin hâle gelmeye başlayan bu siyaset, uluslararası faaliyet gösteren pan-İsrail lobiler ve oluşumlar tarafında da desteklenmektedir. Ayrıca ABD, Fransa ve Almanya gibi Batılı ülkelerin de İsrail'in nüfuz kazanması

için maddi manevi destek sağladıkları görülmektedir.

Dış politika ve diplomasi açısından bakıldığında İsrail'in Afrika kıtasında etkili bir aktör olarak belirmeye başladığı ve kendi çapında bazı başarılar kazandığı da görülmektedir. Sudan ve Fas ile “normalleşme” adımlarının atılması, Çad ve Gine ile çok uzun bir aradan sonra yeniden diplomatik ilişkilerin kurulması, Ruanda'da İsrail elçiliğinin açılması ve Afrika Birliği nezdinde yeni-

den gözlemci statüsü elde edilmesi gibi gelişmeler son beş yılda gerçekleşmiştir.

Bu çalışmada ele alınan konular çerçevesinde, İsrail'in Afrika kıtasındaki ülkelerle ilişkilerini geliştirme isteğindeki temel motivasyonunu tek bir olguya indirgemenin pek mümkün olmadığı görülmektedir. Bu nedenle farklı güdüleri başlıklar hâlinde sıralamak daha makul görünmektedir:

- ❖ BM oylamalarında Afrika devletlerinin desteğini almak.

- ❖ Uranyum gibi stratejik madenlerin İran ve Hizbullah'ın eline geçmesini önlemek.
- ❖ İslamofobik eğilimlerden faydalanarak kıtada askeri ve istihbarat alanlarındaki nüfuzunu genişletmek.
- ❖ Afrika ülkelerinde yaşayan Filistin, Lübnan ve İran diasporalarını izleyerek istihbarat toplamak.
- ❖ İmaj çalışmalarıyla İsrail karşıtı söylemleri törpülemek, mümkünse ortadan kaldırmak.
- ❖ İsrail bandıralı gemiler için Kızıldeniz'de rahat hareket sahası oluşturmak.
- ❖ Askeri ve sivil uçuşlarda Afrika kıtasında hava sahasını kullanabileceği müttefikler edinmek.
- ❖ İsrail'in uluslararası imajını güçlendirmek.
- ❖ Afrika ülkelerine silah ve askeri ekipman satışı gerçekleştirmek; İsrail menşeli ürünler için yeni pazarlar bulmak.
- ❖ Afrika kıtasında sivil toplum ve devletler bazında Filistin davasına verilen desteği etkisiz kılmak.
- ❖ Kudüs'ün İsrail'in başkenti olduğunu Afrika ülkelerine

kabul ettirmek ve elçiliklerini Kudüşe taşımalarını sağlamak.

- ▀ Kıtanın elmas, altın, petrol ve doğal gaz gibi yer altı zenginliklerinden faydalanmak.

Kurumsal açıdan bakıldığında başta MASHAV olmak üzere İsrail Dışişleri Bakanlığı, İsrail Savunma Bakanlığı ve MOSSAD'ın çeşitli birimlerinin İsrail'in Afrika'ya açılımında başrol oynayan yapılar olduğu anlaşılmaktadır. Tüm bu kurumlar belli bir bütçe doğrultusunda İsrail'in Afrika kıtasında ulaşmak istediği amaçları dizayn etmeye ve gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Sayılan bu kurumlar dışında Afrika içinden ve dışından sivil oluşumlar, lobi grupları, silah ve teknoloji şirketleri, emekli Yahudi asker ve istihbaratçılar, bazı iş adamları ve araçlar, hedeflenen amaçlara ulaşmada İsrail'in önünü açmaya çalışan unsurlardır.

İsrail diğer ülkelerin olduğu gibi Afrika ülkelerinin de BM'deki oy kullanma davranışlarını yakından takip etmekte ve bunu kendi lehine çevirmeye çalışmaktadır. İsteddiği sonucu alamadığında ise diplomatik ilişkileri kesme, yardım programlarını sona erdirmeye, İsrail elçisini geri çağırma, ilişkilerin seviyesini düşürme gibi yaptırımlar uygulamakta; ABD ve Batılı ülkelerin de bu ülkelere baskı yapması için lobi faaliyetleri yürütmektedir. Bu minvalde Tel Aviv, BM'de büyük bir oy potansiyeline sahip olan Afrika ülkelerinin İsrail'in yanında yer almasalar bile en azından karşısında olmamaları için çaba sarf etmektedir.

Siyonist rejimin Afrika ülkelerine yönelik söylem inşasında önemli yer tutan argümanlardan ilki, Afrika ülkelerinin bağımsızlık arayışı içinde oldukları dönemde İsrail'in bu bağımsızlıkları desteklediğidir. Ne var ki gerek bağımsızlık sürecinde Cezayir'de yaşananlar gerekse Güney Afrika'da apartheid döneminde kurulan ilişkiler ve günümüzde İsrail'deki Afrikalı göçmen krizi açık bir şekilde göstermektedir ki, İsrail'in bu söylemi, uyguladığı siyasi eylemlerle son derece tutarsız bir görünüm arz etmektedir.

İkinci olarak İsrail, Afrika ülkelerinin İsrail'le birlikte kazanacakları argümanını ileri sürmektedir. Ancak militarist, genişlemeci, sömürgeci ve ırkçı mantığa dayalı apartheid İsrail'inin Afrika kıtası ülkeleriyle dengeli ve karşılıklı kazanma anlayışına bağlı sağlıklı bir ilişki geliştirebileceğine inanmak gerçekten güçtür. Diğer taraftan İsrail'in Afrika açılımının İsrail-Filistin geriliminin Afrika kıtasına taşınması, göçmen krizinin daha komplice hâle gelmesi ya da Afrika ülkelerinin İsrail'in hukuksuzluklarına duyarsızlaşması gibi pek çok olası sonuçlar doğurması da beklenebilir.

İsrail'in önce Liberman, sonrasında da Netanyahu ile Afrika kıtası ülkeleriyle ilişkilerini genişletme arayışının belirginleştiği görülürken Netanyahu dönemi sonrasında iş başına gelen yeni hükümetin nasıl bir Afrika siyaseti izleyeceği ise henüz belirginleşmemiştir. Ne var ki İsrail'de iş başına gelecek yeni hükümetlerin bundan sonra Afrika kıtasını ihmal etme gibi bir çizgiye kayması geri dönüş anlamına geleceğinden böyle bir yaklaşımın benimsenmesi beklenmemelidir.

SONNOTLAR

- ¹ Roger Garaudy, *Siyonizm Dosyası* (Çev: Nezh Uzel), 4. Baskı, Pınar Yayınları, 2013, s. 15, 64-65.
- ² Chris McGreal, "Brothers in arms-Israel's secret pact with Pretoria", *The Guardian*, 07.02.2006, <https://www.theguardian.com/world/2006/feb/07/southafrica.israel>
- ³ Gideon Shimoni, "South African Jews and the Apartheid Crisis", *The American Jewish Year Book*, 88, 1988, s. 4.
- ⁴ İmadüddin Halil, *Afrika Dramı* (Çev: Memet Keskin), İstanbul: İnsan Yayınları, 1985, s. 41.
- ⁵ Zack Levey, "Israel's Exit from Africa, 1973: The Road to Diplomatic Isolation", *British Journal of Middle Eastern Studies*, 35/2, 2008, s. 206-207.
- ⁶ McGreal, agm.
- ⁷ Zack Levey, "Israel's Strategy in Africa, 1961-1967", *International Journal of Middle East Studies*, 36/1, 2004, s. 74.
- ⁸ "Shimon Peres gives Ghanas Prime Minister, Kwame Nkrumah, a Piper Plane", *Israel Film Archive*, 1958, https://jfc.org.il/news_journal/61670-2/96736-2/?lang=eng
- ⁹ Mitchell G. Bard, "Israel's International Relations: The Evolution of Israel's African Policy", *Jewish Virtual Library*, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-evolution-of-israel-s-africa-policy>
- ¹⁰ Levey, "Israel's Strategy...", s. 75.
- ¹¹ Bu ziyaretler *İsrail Film Arşivi*'nde yer alan ilgili görüntüler baz alınarak sıralanmıştır.
- ¹² Bard, agm.
- ¹³ Levey, "Israel's Strategy...", s. 79.
- ¹⁴ Zack Levey, "Israel, Nigeria and the Biafra civil war, 1967-70", *Journal of Genocide Research*, 16/2-3, 2014, s. 269.
- ¹⁵ Halil, age., s. 34.
- ¹⁶ Douglas H. Johnson, *The Root Causes of Sudan's Civil Wars*, Kampala: Fountain, 2003. s. 36-37.
- ¹⁷ Levey, "Israel, Nigeria...", s. 271.
- ¹⁸ Ari Nave, "Idi Amin", *Africana*, (Ed: Kwame Anthony Appiah & Henry Louis Gates), New York: Basic Civitas Books, 1999, s. 86-87.
- ¹⁹ Arye Oded, "Africa in Israeli Foreign Policy-Expectations and Disenchantment: Historical and Diplomatic Aspects", *Israel Studies*, 15/3, 2010, s. 135.
- ²⁰ Levey, "Israel's Exit...", s. 212.
- ²¹ Herman Butime, "Shifts in Israel-Africa Relations", *Strategic Assessment*, 17/3, 2014, s. 88.
- ²² Oded, agm., s. 136.
- ²³ Naomi Chazan, "Israel and Africa: Challenges for a New Era", *Israel and Africa: Assessing the Past and Envisioning the Future* içinde, The African Institute American Jewish Committee & The Harold Hartog School Tel Aviv University, 2006, s. 6-7.
- ²⁴ "Zaire-Israel-Arab States: Arab Backlash", *Africa Declassified*, <https://www.africadeclassified.com/blog/zaire-israel-arab-states-arab-backlash>
- ²⁵ Butime, agm., s. 86.

- ²⁶ Mahmoud Muhareb, "Israeli Interference in Sudan", *Arab Center for Research & Policy Studies*, 2011.
- ²⁷ Jacob Abadi, "Israel and Sudan: The Saga of an Enigmatic Relationship", *Middle Eastern Studies*, 35/3, 1999, s. 26.
- ²⁸ Ahmed Karadawi, "The Smuggling of the Ethiopian Falasha to Israel through Sudan", *African Affairs*, 90/358, 1991, s. 29.
- ²⁹ Levey, "Israel's Exit...", s. 226.
- ³⁰ "Israel Among the Nations: Africa", *Israel Ministry of Foreign Affairs*, <https://mfa.gov.il/mfa/aboutisrael/nations/pages/israel%20among%20the%20nations-%20africa.aspx>
- ³¹ "What are Israel's goals in West Africa?", *Al Jazeera*, 07.07.2017, <https://www.aljazeera.com/features/2017/7/7/what-are-israels-goals-in-west-africa>
- ³² Benjamin Auge, "Israel-Africa Relations", *Ifri*, Kasım 2020, s. 22.
- ³³ Richard Norton-Taylor & Vikram Dodd, "Nairobi attack: Israel takes lead role in advising Kenyan forces", *The Guardian*, 23.09.2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/sep/23/nairobi-attack-israel-advising-kenyan-forces>
- ³⁴ *Israel Ministry of Foreign Affairs*, "Delegation of imams from Senegal visits Israel", 27 Kasım 2014, <https://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2014/Pages/Delegation-of-imams-from-Senegal-visits-Israel-27-November-2014.aspx>
- ³⁵ *Israel Ministry of Foreign Affairs*, "Israel's statement at UN International Ebola Recovery conference", 10.07.2015, <https://mfa.gov.il/MFA/InternatlOrgs/Speeches/Pages/Israel-statement-at-UN-International-Ebola-Recovery-conference-7-Jul-2015.aspx>
- ³⁶ He Yakov Hadas-Handelsman, "Germany and Israel", Konrad Adenauer Stiftung, 2015, s. 64-65.
- ³⁷ Raphael Ahren, "After 49 years, Israel renews diplomatic ties with Guinea", *The Times of Israel*, 20.07.2016, <https://www.timesofisrael.com/after-49-years-israel-renewes-diplomatic-ties-with-guinea/>
- ³⁸ UN, "Israel's Settlements Have No Legal Validity, Constitute Flagrant Violation of International Law, Security Council Reaffirms", 23.12.2016, <https://www.un.org/press/en/2016/sc12657.doc.htm>
- ³⁹ "AJC Hosts African Muslim Leaders in Israel", *AJC*, 13.03.2016, <https://www.ajc.org/news/ajc-hosts-african-muslim-leaders-in-israel>
- ⁴⁰ Raphael Ahren, "As Israel pivots to Africa, top diplomat meets Chad president", *The Times of Israel*, 22.07.2016, <https://www.timesofisrael.com/as-israel-pivots-to-africa-top-diplomat-meets-chad-president/>
- ⁴¹ Raphael Ahren, "Map shown by PM shows Israel having 'potential' relations with Mali, Niger", *The Times of Israel*, 20.02.2019, <https://www.timesofisrael.com/map-shown-by-pm-shows-israel-having-potential-relations-with-mali-niger/>
- ⁴² Raphael Ahren, "Somalia's president recently held first-ever meeting with Israeli MP", *The Times of Israel*, 05.07.2016, <https://www.timesofisrael.com/somalias-president-recently-held-first-ever-meeting-with-israeli-pm/>
- ⁴³ Toi Staff, "At UN, Netanyahu meets 15 African leaders to talk tech, rapprochement", *The Times of Israel*, 23.09.2016, <https://www.timesofisrael.com/at-un-netanyahu-meets-15-african-leaders-to-talk-tech-rapprochement/>
- ⁴⁴ Raphael Ahren, "Kenya president vows to help Israel strengthen Africa ties", *The Times of Israel*, 05.07.2016, <https://www.timesofisrael.com/kenya-will-help-israel-strengthen-its-ties-in-africa-president-tells-pm/>

- ⁴⁵ Alexander Fulbright & Raphael Ahren, "PM heads to West African summit seeking support at UN", *The Times of Israel*, 04.07.2017, <https://www.timesofisrael.com/pm-heads-to-west-african-summit-seeking-support-at-un/>
- ⁴⁶ "Ecowas agrees to admit Morocco to West African body", *BBC*, 05.07.2017, <https://www.bbc.com/news/world-africa-40158089>
- ⁴⁷ Fulbright & Ahren, "PM heads to West African..."
- ⁴⁸ "PM Netanyahu addresses ECOWAS Israel-Africa Summit", *Israel Ministry of Foreign Affairs*, 04.06.2017, <https://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2017/Pages/PM-Netanyahu-addresses-ECOWAS-Africa-Israel-Summit-4-June-2017.aspx>
- ⁴⁹ Jonathan Lis, "Netanyahu Meets With Reelected Kenyan President, Other African Leaders", *Haaretz*, 28.11.2017, <https://www.haaretz.com/israel-news/netanyahu-meets-with-reelected-kenyan-president-other-african-leaders-1.5627092>
- ⁵⁰ Raoul Wootliff, "Landmark Israel-Africa summit canceled following boycott threats", *The Times of Israel*, 11.10.2017, <https://www.timesofisrael.com/israel-africa-summit-canceled-following-boycott-threats/>
- ⁵¹ 'Togo Zirvesi'nin iptali Filistin davası savunucularının zaferidir', *İslami Analiz*, 12.10.2017, <https://islamianaliz.com/h/58251/togo-zirvesinin-iptali-filistin-davasi-savunucularinin-zaferidir>
- ⁵² "Netanyahu meeting with Togo's president said canceled after bodyguards scuffle", 04.06.2017, *The Times of Israel*, https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/netanyahu-meeting-with-togos-president-said-canceled-after-bodyguards-scuffle/
- ⁵³ Julius Bizimungu, "Netanyahu special envoy meets Rwandan officials", *The New Times*, 12.07.2019, <https://www.newtimes.co.rw/news/netanyahu-special-envoy-meets-rwanda-officials>
- ⁵⁴ Auge, age., s. 21.
- ⁵⁵ James Butty, "Malawi Plans Embassy in Jerusalem", *VOA*, 05.11.2020, <https://www.voa-news.com/africa/malawi-plans-embassy-jerusalem>
- ⁵⁶ Daniel Zisenwine, "Israel and North Africa: Out of Sight, Not Out of Mind", *Moshe Dayan Center (MDC)*, 11.03.2021, <https://dayan.org/content/israel-and-north-africa-out-sight-not-out-mind>
- ⁵⁷ Tania Kraemer, "A history of Africa-Israel relations", *DW*, 18.04.2018, <https://www.dw.com/en/a-history-of-africa-israel-relations/a-43395892>
- ⁵⁸ Yotam Girdon, "How Israel Uses Africa Try to Whitewash Apartheid", *Jacobin*, 02.23.2021, <https://www.jacobinmag.com/2021/02/israel-africa-whitewashing-apartheid>
- ⁵⁹ "United Nations General Assembly resolution ES-10/L.22", *Wikipedia*, https://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_General_Assembly_resolution_ES-10/L.22
- ⁶⁰ Israel Fishes, "Can Israel's Eilat Become an Alternative to Suez Canal", *Haaretz*, 01.04.2021, <https://www.haaretz.com/israel-news/suez-canal-ship-eilat-can-t-become-alternative-global-shipping-1.9668705>
- ⁶¹ Butime, agm., s. 83.
- ⁶² Abel Jacob, Israel's Military Aid to Africa: 1960-66, *The Journal of Modern African Studies*, 9/2, 1971, s. 165-166
- ⁶³ Emmanuel Freudenthal & Youri Van Der Weide, "Making a killing: Israeli mercenaries in Cameroon", *African Arguments*, 23.06.2020, <https://africanarguments.org/2020/06/making-a-killing-israeli-mercenaries-in-cameroon/>

⁶⁴ “What are Israel’s goals...”

⁶⁵ Emmanuel Navon, *Mali: A Diplomatic Opportunity for Israel*, *Begin-Sadat Center for Strategic Studies*, Perspectives, 2013.

⁶⁶ Butime, agm., s. 87.

⁶⁷ Israel Export Institute, “Trade between Israel and Sub-Saharan Africa”, https://www.export.gov.il/api//Media/ExportInstituteEnglish/Services/Economic%20Unit/economy_trade_between_Israel_and_sub-Saharan_Africa_eng.pdf

⁶⁸ age.

⁶⁹ Siemon T. Wezeman, “Israeli Arms Transfer to Sub-Saharan Africa”, *SIPRI*, Ekim 2011, <https://www.sipri.org/sites/default/files/files/misc/SIPRIBP1110.pdf>

⁷⁰ Toi Staff, “Israeli arms sales to Africa mark steep rise in past year”, *The Times of Israel*, 24.05.2015, <https://www.timesofisrael.com/israeli-arms-sales-to-africa-mark-steep-rise-in-past-year/>

⁷¹ Danny Zaken, “Activists petition against Israeli arms export to Uganda” *Al-Monitor*, 01.02.2021, <https://www.al-monitor.com/originals/2021/02/israel-uganda-us-china-yoweri-museveni-benny-gantz-arms-sale.html>

⁷² Suraya Dadoo, “Israel helping African governments to place us all under surveillance”, *Sunday Times*, 18.12.2020, <https://www.timeslive.co.za/ideas/2020-12-18-opinion-israel-helping-african-governments-to-place-us-all-under-surveillance/>

⁷³ Levey, “Israel’s Strategy...”, s. 79.

⁷⁴ Michael M. Laskier, “Israel and Algeria amid French Colonialism and the Arab-Israeli Conflict, 1954-1978”, *Israel Studies*, 2001, 6/2, s. 2, 9.

⁷⁵ Jacob Abadi, “Algeria’s Policy toward Israel: Pragmatism and Rethoric”, *Middle East Journal*, 56/4, 2002, s. 618.

⁷⁶ Hadas-Handelsman, s. 63, 69.

⁷⁷ Zack Beauchamp, “How the World sees Israel, in one chart”, *VOX*, 29.07.2014, <https://www.vox.com/2014/7/29/5948255/israel-world-opinion>

⁷⁸ Francis Abugbilla, “How Benjamin Netanyahu is resetting Israel-Africa relations”, *Stroum Center for Jewish Studies*, <https://jewishstudies.washington.edu/israel-hebrew/benjamin-netanyahu-resetting-israel-africa-relations/>

⁷⁹ David Gakunzi, “Anti-Zionism and Anti-Semitism-African Style”, *Jewish Political Studies Review*, 28, 3/4, 2017, s. 53-54.

⁸⁰ Halil, age., s. 43.

⁸¹ “Israel finds a friend in Liberia”, *The New York Times*, 24 Ağustos 1983.

⁸² “The Situation of African Migrants in Israel”, *CJPME*, 2012, https://www.cjpme.org/fs_159

⁸³ agm.

⁸⁴ Elise Knutsen, “Israel Forcibly Injected African Immigrants with Birth Control, Report Claims”, *Forbes*, 28.01.2013, <https://www.forbes.com/sites/eliseknutsen/2013/01/28/israel-forcibly-injected-african-immigrant-women-with-birth-control/?sh=40488f2967b8>

⁸⁵ Gidi Weitzi & Hilo Glazer, “How Israel Tried to Dump African Refugees in Blood-drenched Dictatorships”, *Haaretz*, 25.12.2020, <https://www.haaretz.com/israel-news/.premium-MAGAZINE-how-israel-tried-to-dump-african-refugees-in-blood-drenched-dictatorships-1.9398948>

Son yıllarda Afrika kıtasına yönelik analizlerin omurgasını küresel güçlerin kıta ülkeleri üzerindeki güç rekabetinin oluşturduğu, bazı bölgesel aktörlerin de kıtada dikkat çeken nüfuz alanları kazanma hamleleri yaptığı görülmektedir. Bu minvalde de özellikle İsrail'in girişimleri öne çıkmaktadır. Afrika kıtasına ilgisinin başlangıcı 1950'li yılların ikinci yarısına dayanan İsrail, bu yıllarda bağımsızlıklarını yeni kazanan 32 Afrika ülkesiyle kısa sürede diplomatik ilişki tesis etmiş, askerî ve ticari alanlarda kurduğu iş birlikleri üzerinden de ilişkilerini derinleştirmiştir. Ne var ki İsrail, 1973 yılında yaşanan Yom Kippur Savaşı'ndan sonra Afrika'da büyük bir izolasyona uğramıştır. Bu tarihten sonra da kıtadaki ilişkileri uzun süre birkaç ülkeyle sınırlı kalmıştır. Ancak geçtiğimiz 10 yılda Afrika ülkelerine dış politikasında öncelikli bir yer açan İsrail, kıtada yeniden nüfuz alanları oluşturmak için yoğun bir mesai harcamaya başlamıştır.

İNSAMER

IHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

info@insamer.com
www.insamer.com